

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ**
UNIVERSITY OF PATRAS

**ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Τρόποι προώθησης του εναλλακτικού τουρισμού. Μελέτη
περίπτωσης, τα ψηφιακά μέσα στη Περιφερειακή Ενότητα
Ευρυτανίας**

ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΜΑΡΙΦΟΓΛΟΥ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: ΙΩΑΝΝΗΣ ΝΙΚΑΣ

ΠΑΤΡΑ, 2022

Πίνακας περιεχομένων

Παραρτήματα

Περίληψη.....	5
Abstract.....	7
1. Εισαγωγή.....	8
2. Τουρισμός.....	9
2.1 Ορισμός.....	9
2.2 Ιστορική εξέλιξη.....	10
2.3 Βασικά χαρακτηριστικά σύγχρονου τουρισμού.....	14
2.4 Κατηγορίες και είδη.....	16
2.5 Τουριστικό προϊόν.....	17
3. Εναλλακτικός τουρισμός.....	19
3.1 Ορισμός.....	21
3.2 Μορφές εναλλακτικού τουρισμού.....	22
3.2.1 Αγροτικός τουρισμός.....	22
3.2.2 Οικοτουρισμός.....	23
3.2.3 Θρησκευτικός τουρισμός.....	24
3.2.4 Πολιτιστικός τουρισμός.....	26
3.2.5 Χειμερινός τουρισμός.....	28
3.2.6 Ορειβατικός τουρισμός.....	29
3.2.7 Ορεινός τουρισμός.....	29
3.2.8 Τουρισμός περιπέτειας.....	29
3.2.9 Αθλητικός τουρισμός.....	30
4. Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας.....	30
4.1 Γενικά Χαρακτηριστικά.....	30
4.2 Τουριστικοί πόροι.....	32
4.2.1 Φυσικοί Πόροι.....	33
4.2.2 Πολιτιστικοί πόροι.....	36
4.3 Εναλλακτικός τουρισμός Περιφερειακής Ενότητας Ευρυτανίας	37
4.3.1 Αγροτουρισμός.....	37
4.3.2 Συνεδριακός τουρισμός.....	38
4.3.3 Θρησκευτικός τουρισμός.....	38
4.3.4 Χειμερινός τουρισμός.....	38
4.3.5 Ορειβατικός και περιπατητικός τουρισμός.....	39
4.3.6 Αθλητικός τουρισμός.....	40
4.3.7 Οικοτουρισμός.....	40
5. Ψηφιακά μέσα προώθησης.....	41

5.1 Web 2.0.....	41
5.1.1 RSS ροές.....	41
5.1.2 Blogs (ή Weblogs).....	42
5.1.3 Social Networks	43
5.1.4 Podcasting & online video.....	44
5.1.5 Tagging.....	44
6. Έρευνα.....	46
6.1 Τουριστικές μονάδες/πρακτορεία περιοχής.....	46
6.2 Τρόποι ψηφιακής προώθησης.....	50
7. Συμπεράσματα.....	54
8. Βιβλιογραφία.....	58
9. Ηλεκτρονική Βιβλιογραφία.....	61

Παράρτημα εικόνων

Εικόνα 1: Τα μοναστήρια στα Μετέωρα Καλαμπάκας.....	25
Εικόνα 2: Το μοναστήρι της Παναγίας της Προυσιώτισσας στον Προυσό.....	26
Εικόνα 3: Το αρχαίο θέατρο της Επιδαύρου.....	28
Εικόνα 4: Η τεχνητή λίμνη των Κρεμαστών.....	34
Εικόνα 5: Το Βελούχι.....	35

Περίληψη

Η Ελλάδα θεωρείται μία κατεξοχήν τουριστική χώρα, κυρίως ως καλοκαιρινός προορισμός λόγω της εκτεταμένης ακτογραμμής, καθώς επίσης και ως χειμερινός προορισμός εξαιτίας της πληθώρας παραδοσιακών οικισμών. Ο τουρισμός στην Ελλάδα συνεισφέρει σημαντικά στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν και κατ' επέκταση στην ενίσχυση της απασχόλησης.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια στροφή των ανθρώπων σε εναλλακτικούς τύπους τουρισμού που χαρακτηρίζονται από συμβατότητα με τους στόχους της διατήρησης του φυσικού περιβάλλοντος και της βιώσιμης ανάπτυξης.

Στην παρούσα πτυχιακή εργασία επιδιώκεται τόσο η ανάλυση, όσο και η αποσαφήνιση της έννοιας του εναλλακτικού τουρισμού, καθώς και των διαφόρων μορφών του. Επίσης, πραγματοποιείται αναφορά στις μορφές εναλλακτικού τουρισμού που υφίσταται στη Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας και συγκεκριμένα στο Καρπενήσι.

Όσον αφορά τα συμπεράσματα που εξήχθησαν στο πλαίσιο του ερευνητικού σκέλους της πτυχιακής εργασίας, αυτά βασίστηκαν στη συλλογή υλικού και πληροφοριών σχετικά με τους τρόπους προώθησης του εναλλακτικού τουρισμού στη Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας, καθώς και για τις τουριστικές μονάδες και πρακτορεία της περιοχής με έμφαση σε αυτά που η δραστηριότητά τους επικεντρώνεται στον εναλλακτικό τουρισμό.

Στα πρώτα δύο κεφάλαια της πτυχιακής εργασίας, πραγματοποιείται αναφορά στον τουρισμό, την ιστορική εξέλιξη, καθώς και στο τουριστικό προϊόν, ενώ αναλύονται και τα βασικά χαρακτηριστικά του τουρισμού. Το τρίτο κεφάλαιο περιλαμβάνει ανάλυση του όρου του εναλλακτικού τουρισμού και πραγματοποιείται αναλυτική παρουσίαση των διαφόρων μορφών εναλλακτικού τουρισμού.

Στο τέταρτο κεφάλαιο πραγματοποιείται αναφορά στη Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας και στα γενικά χαρακτηριστικά της, καθώς επίσης περιλαμβάνεται και ανάλυση στις επιμέρους υφιστάμενες μορφές του εναλλακτικού τουρισμού που αναπτύσσονται στη περιοχή.

Το πέμπτο κεφάλαιο περιλαμβάνει αναφορά στα ψηφιακά μέσα προώθησης και αναλυτική τεχνική περιγραφή αντίστοιχα για κάθε ψηφιακό μέσο. Στο έκτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το ερευνητικό τμήμα της πτυχιακής εργασίας που επικεντρώθηκε στην διερεύνηση και αναζήτηση των τουριστικών πρακτορείων που δραστηριοποιούνται

στη Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας, καθώς και στην παρουσίαση των ψηφιακών τρόπων προώθησης του εναλλακτικού τουρισμού στη περιοχή.

Το έβδομο κεφάλαιο περιλαμβάνει τα συμπεράσματα της προαναφερόμενης έρευνας, καθώς και συγκεκριμένες προτάσεις προς την κατεύθυνση της περαιτέρω ανάπτυξης του εναλλακτικού τουρισμού στη περιοχή.

Λέξεις κλειδιά: εναλλακτικός τουρισμός, Ευρυτανία, ψηφιακά μέσα προώθησης, τουριστικές μονάδες

Abstract

Greece is considered primarily a touristic country mainly as a summer destination due to the extensive coastline as well as a winter destination due to the abundance of traditional settlements. Tourism in Greece contributes significantly at the Gross Domestic Product (GDP) and further more at the reinforcement of the employment.

The last few years, there has been a shift of people from mass tourism to alternative forms of it, that are compatible with the objectives of preserving and protecting the natural environment, in the context of sustainable development.

This diploma thesis seeks to analyze and evaluate the concept of alternative tourism and its various forms. Also refers to the forms of alternative tourism that exists in the Regional Unity of Evritania and specifically in Karpenisi area.

Due to the research, we conducted, specifically for this diploma thesis, findings were collected from the supplies and informations, on the ways of promoting alternative tourism in the Regional Unity of Evritania as well as on the tourist units and agencies of the area, with emphasis on those whose activity is focused on alternative tourism.

In the first two chapters of the diploma thesis, reference is made to tourism, the historical development, as well as the tourism as a product, while the basic characteristics of tourism are analyzed. The third chapter includes the analysis of the term alternative tourism and a detailed presentation of the various forms of it.

In the fourth chapter a reference is made to the Regional Unity of Evritania and its general characteristics, as well as an analysis of the individual existing forms of alternative tourism that are currently developing at the region.

The fifth chapter includes a reference to digital promotional media and a detailed technical description for each digital media. The sixth chapter presents the research section of the diploma thesis that focuses on the investigation and research of travel agencies operating in the Regional Unity of Evritania, as well as the presentation of digital ways of promoting alternative tourism inside the region.

The final point and chapter represents the conclusions that emerged from the abovementioned research, as well as specific proposals towards the further development of alternative tourism at the region.

Keywords: alternative tourism, Evritania, digital promotion media, tourist complexes

1. Εισαγωγή

Ο τουρισμός χαρακτηρίζεται ως ταχέως αναπτυσσόμενος κλάδος σε παγκόσμιο επίπεδο, καθώς επίσης και σε εγχώριο επίπεδο. Η Ελλάδα θεωρείται μία κατεξοχήν τουριστική χώρα, κυρίως ως καλοκαιρινός προορισμός λόγω της εκτεταμένης ακτογραμμής, του μεγάλου αριθμού νησιών και της φυσικής ομορφιάς που τη χαρακτηρίζει. Επίσης, η Ελλάδα αποτελεί και ιδιαίτερα δημοφιλή τουριστικό χειμερινό προορισμό εξαιτίας των υφιστάμενων παραδοσιακών οικισμών σε αρκετές περιοχές όπως τα Καλάβρυτα, το **Καρπενήσι**, το Πήλιο, το Μέτσοβο, η Αράχωβα, τα Ζαγοροχώρια, η Ζήρεια στην ορεινή Κορινθία, τα Τζουμέρκα, η ορεινή Ναυπακτία κλπ.

Παρά την έντονη και παρατεταμένη οικονομική κρίση που προηγήθηκε την τελευταία δεκαετία, καθώς και τις ιδιαίτερες συνθήκες που δημιουργήθηκαν εξαιτίας της πανδημίας τα τελευταία δυο χρόνια, παρόλα αυτά ο τουρισμός θεωρείται σχεδόν ο μοναδικός υπό περαιτέρω ανάπτυξη κλάδος της ελληνικής οικονομίας με σημαντική δυναμική και για τα επόμενα χρόνια. Ο τουρισμός στην Ελλάδα θεωρείται από τους λίγους τομείς της εθνικής οικονομίας που εμφανίζει ανταγωνιστικότητα σε παγκόσμιο επίπεδο, ενώ προβλέπεται ενίσχυση της ανάπτυξής του είτε στη παραδοσιακή μορφή του, είτε με την προώθηση εναλλακτικών τύπων τουρισμού.

Ο τουρισμός στην Ελλάδα συμβάλει στην ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και στην προσέλκυση επενδύσεων με θετική επίπτωση στην ενίσχυση της απασχόλησης, ιδιαίτερα σε μειονεκτικές αγροτικές περιοχές όπου δεν υπάρχει άλλη πηγή εισοδήματος, ενώ συμβάλει καθοριστικά στην αύξηση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος.

Η Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας διαθέτει τις προϋποθέσεις για την ανάδειξή της ως τουριστικός προορισμός, καθώς χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερο ανάγλυφο μορφολογίας αλλά και σημαντικό φυσικό περιβάλλον. Η εκτεταμένη παρουσία των παρθένων δασών και οι ποταμοί που διασχίζουν τη Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας, καθώς και η ύπαρξη χιονοδρομικών εγκαταστάσεων συνθέτουν ένα τοπίο με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά το οποίο δύναται να ενισχύσει την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής σε ετήσια βάση. Επίσης, λόγω του ιδιαίτερου φυσικού περιβάλλοντος που χαρακτηρίζει τη περιοχή, προκύπτουν σημαντικές προοπτικές και για την ανάδειξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού που αποτελούν μια ανερχόμενη τάση και καταλαμβάνουν αυξανόμενο μερίδιο στο τομέα του τουρισμού.

2. Τουρισμός

Ο όρος «Τουρισμός» αναφέρεται αρχικά το 1811 στην αγγλική έκδοση του λεξικού της Οξφόρδης, ενώ ο όρος «Τουρίστας» έκανε την εμφάνισή του σε προγενέστερο χρόνο. Ο τουρισμός πλέον τείνει να θεωρείται αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητας. (Βελισσαρίου Ευστάθιος 2016). Η αναβάθμιση του επιπέδου διαβίωσης σε συνδυασμό με τη διεύρυνση του ελεύθερου χρόνου συνέβαλε στην ανάδειξη του τουρισμού επιδρώντας σε όλες τις πλευρές της κοινωνίας, με θετική αλλά και με αρνητική διάσταση (Ξανθουδάκης Δ., 2006). Ο τουρισμός διακρίνεται σε τρεις (3) κατηγορίες (Βελισσαρίου Ε., 2016):

- Εσωτερικός τουρισμός. Περιλαμβάνει το σύνολο των δραστηριοτήτων ενός επισκέπτη που διαμένει στο εσωτερικό της χώρας αναφοράς.
- Εισερχόμενος τουρισμός. Χαρακτηρίζει τις δραστηριότητες του επισκέπτη που δεν είναι κάτοικος της χώρας αναφοράς στο πλαίσιο του ταξιδιού στην χώρα αυτή.
- Εξερχόμενος τουρισμός. Χαρακτηρίζει τις δραστηριότητες του επισκέπτη που διαμένει εκτός της χώρας αναφοράς, είτε στο πλαίσιο εξωτερικού τουριστικού ταξιδιού, είτε σαν μέρος εσωτερικού τουριστικού ταξιδιού.

Η πραγματοποίηση της τουριστικής δραστηριότητας, απαιτεί την παρουσία δύο (2) συνιστωσών, την ύπαρξη ελεύθερου χρόνου και τη κατανάλωση. Ο τουρισμός πλέον καθίσταται αναπόσπαστο τμήμα της καθημερινότητας των περισσότερων ανθρώπων (Καμαριώτη Α., 2013).

2.1 Ορισμός

Για την περιγραφή της έννοιας του τουρισμού, έχουν χρησιμοποιηθεί αρκετοί ορισμοί διαφορετικοί μεταξύ τους. Ωστόσο, λόγω της ύπαρξης αρκετών και διαφορετικών μεταξύ τους μορφών τουρισμού, είναι δύσκολο να προσδιοριστεί ένας κεντρικός ορισμός που να συμβάλει στην επαρκή περιγραφή της έννοιας του τουρισμού.

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (WTO-ΠΟΤ), ο τουρισμός είναι κοινωνικό, πολιτισμικό και οικονομικό γεγονός που τελεί σε σύνδεση με τη κινητικότητα των ατόμων σε ορισμένες περιοχές εκτός των συνηθισμένων περιοχών μόνιμης διαμονής τους με σημαντικότερο κίνητρο την απόλαυση (Department of Economic and Social Affairs, 2010).

Σύμφωνα με τους Καθηγητές Hunziker και Krapf του Πανεπιστημίου της Βέρνης της Ελβετίας, ο τουρισμός κατά τη διάρκεια του έτους 1941 ορίζονταν ως «*το σύνολο των σχέσεων και φαινομένων που προκύπτει από την πραγματοποίηση ενός ταξιδιού ή διαμονής σε έναν προορισμό μόνιμων κατοίκων του*» (Βελισσαρίου, 2002).

Από την επισκόπηση των προαναφερόμενων διαφορετικών ορισμών σχετικά με την έννοια του τουρισμού ανά εποχή, διαπιστώνεται ότι ο τουρισμός περιλαμβάνει ένα σύνολο από διαφορετικές μεταξύ τους δραστηριότητες όπου κατά κύριο λόγο αφορούν την μετάβαση ενός ατόμου σε ένα μέρος και την διαμονή του στο εν λόγω μέρος για ένα χρονικό διάστημα, καθώς επίσης και την συμμετοχή του ατόμου σε δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στο μέρος αυτό. Η επίσκεψη σε ένα μέρος και το σύνολο των δραστηριοτήτων που πραγματοποιούνται στο εν λόγω μέρος, συμβάλουν στην απόκτηση νέων εμπειριών για τον επισκέπτη, ενώ στο προαναφερόμενο σύνολο των δραστηριοτήτων καθοριστική είναι η συμβολή των τοπικών επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών, καθώς και των κατοίκων της περιοχής (Δάγλας, Ι., 2019).

2.2 Ιστορική εξέλιξη

Η ανακάλυψη του τροχού συνέβαλε στην διευκόλυνση των μετακινήσεων και ο άνθρωπος ήταν πλέον σε θέση να καλύψει μεγαλύτερες αποστάσεις και σε πιο σύντομο χρόνο. Η πρώτη χρήση του τροχού πραγματοποιήθηκε περίπου το 3000 π.Χ. από τους Σουμέριους στην Βόρεια Μεσοποταμία, ενώ στη συνέχεια έγινε και χρήση των αλόγων σαν υποζύγια και επιτεύχθηκε η δημιουργία του πρώτου μεταφορικού μέσου, με αποτέλεσμα οι άνθρωποι διέθεταν πλέον την δυνατότητα πραγματοποίησης ταξιδιών σε μεγάλες αποστάσεις και επίσκεψης περιοχών σε μικρότερο χρόνο.

Ωστόσο, την μεγαλύτερη ώθηση στην πραγματοποίηση ταξιδιών έδωσε η δημιουργία οδικών δικτύων. Από την εποχή των Σουμέριων και έπειτα, υπήρχαν οι προϋποθέσεις για την επίτευξη μετακινήσεων και επισκέψεων. Παράλληλα με την ανάπτυξη του εμπορίου, διευκολύνθηκε η επίσκεψη διαφορετικών τόπων και αναδείχθηκαν κάποιες περιοχές σαν επισκέψιμα κέντρα (Φωτίου Μ. Ι., 2005). Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η Αρχαία Ολυμπία όπου πραγματοποιούνται οι Ολυμπιακοί Αγώνες, η οποία δύναται να χαρακτηριστεί ως περιοχή όπου λάμβανε χώρα ο αθλητικός τουρισμός. Επίσης, ο χώρος της Επιδαύρου ήταν μία τέτοια περιοχή λόγω της ύπαρξης θεάτρου στο οποίο πραγματοποιούνταν παραστάσεις και

θεωρούνταν ως μία πρόιμη μορφή καλλιτεχνικού τουρισμού. Επιπλέον των προαναφερόμενων, αξίζει να αναφερθεί και η περίπτωση της περιοχής των Δελφών με τον γνωστό μαντείο όπου αποτελούσε βασικό θρησκευτικό προορισμό κατά την περίοδο της ακμής του αρχαίου Ελληνικού πολιτισμού (Δάγλας Ι., 2019).

Κατά την Ρωμαϊκή περίοδο, η εξέλιξη του οδικού δικτύου διευκόλυνε σε μεγάλο βαθμό την διεξαγωγή μετακινήσεων και κατά συνέπεια την μετέπειτα εξέλιξη των ταξιδιών. Η δημιουργία νέου οδικού δικτύου συνέβαλε καθοριστικά στην ανάπτυξη του εμπορίου, καθώς και στις μετακινήσεις τόσο των στρατιωτικών δυνάμεων, όσο και των μετακινήσεων των πολιτών, ενώ η κοινή γλώσσα σε ολόκληρη την Ρωμαϊκή επικράτεια διευκόλυνε την επικοινωνία. Πέραν της προαναφερόμενης ανάπτυξης του οδικού δικτύου, ιδιαίτερης σημασίας ήταν και η ανάπτυξη των θαλάσσιων μετακινήσεων. Η ισχυροποίηση του ρωμαϊκού ναυτικού στην θαλάσσια επικράτεια και η ανάδειξη των θαλάσσιων δρόμων εμπορίου έφεραν ως αποτέλεσμα την διεύρυνση του εύρους μετακινήσεων. Πλέον, καθίσταται εύκολη σε σύντομο χρονικό διάστημα η πρόσβαση σε προορισμούς που θεωρούνταν απομακρυσμένοι όπως είναι η περιοχή της Αιγύπτου. Κατά την περίοδο αυτή, αρκετά σημαντική ήταν και η εμφάνιση της εξοχικής κατοικίας σαν δεύτερη κατοικία πέραν της μόνιμης, τόσο στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα τα οποία διέθεταν περίσσεια ελεύθερου χρόνου, όσο και στα μεσαία κοινωνικά στρώματα. Οι πιο δημοφιλείς τουριστικές περιοχές της Ρωμαϊκής περιόδου ήταν οι ιαματικές πηγές, ενώ παράλληλα αναπτύχθηκαν και τα καπηλειά σαν επισκέψιμοι προορισμοί. Η διεξαγωγή κρατικών ελέγχων στο κρασί, στις τιμές αλλά και στα εδέσματα, έθεσε τα θεμέλια για την βελτίωση της ποιότητας στα καπηλειά που αποτελούσαν πόλο έλξης πολλών και διαφορετικών επισκεπτών (Φωτίου Μ. Ι., 2005).

Μετά την πτώση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, την σκυτάλη λαμβάνει η Βυζαντινή Αυτοκρατορία και αναδεικνύεται μία νέα θρησκεία, ο Χριστιανισμός που αποτελεί την θρησκεία της νέας αυτής αυτοκρατορίας. Η περιοχή που έλαβαν χώρα τα γεγονότα της Σταύρωσης του Χριστού στην Παλαιστίνη αποτελούν πόλο έλξης ενός πλήθους πιστών, αποτελώντας τα πρώτα ψήγματα ανάπτυξης του θρησκευτικού τουρισμού. Στην περαιτέρω ανάπτυξη αυτού του είδους τουρισμού συνέβαλαν και οι ανασκαφές του Μέγα Κωνσταντίνου και της μητέρας του Ελένης για την αναζήτηση και εύρεση του Τιμίου Σταυρού. Παράλληλα με την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού, αξιοποιήθηκε και η δυνατότητα απόκτησης αναμνηστικών ειδών από τους επισκέπτες των εν λόγω περιοχών. Οι τοπικοί πληθυσμοί απασχολούνταν στην παραγωγή

διαφόρων τοπικών προϊόντων, όπως χρώμα, φιαλίδια με λάδι κλπ. και τα οποία στη συνέχεια ήταν στην διάθεση των τουριστών προς κατανάλωση. Συγκεκριμένα, τα πρώτα θρησκευτικά ταξίδια προς τους Αγίους Τόπους οργανώθηκαν από τους Ενετούς και περιελάμβαναν μεταφορά, διαμονή και φαγητό, ενώ η αφετηρία των ταξιδιών ήταν στην περιοχή της Βενετίας (Φωτίου Μ. Ι., 2005).

Τα πρώτα ξενοδοχεία ή ξενοδοχειακές μονάδες κάνουν την εμφάνισή τους σε πόλεις τουριστικού ενδιαφέροντος και συγκεκριμένα το πρώτο ξενοδοχείο ξεκινάει την λειτουργία του το 1312 στο Παρίσι υπό την επωνυμία «Αετός». Από τον 15^ο αιώνα και έπειτα, οι πρώτες οργανωμένες τουριστικές επιχειρήσεις δημιουργούνται στην Ελβετία, καθώς άρχισε να γίνεται φανερή η μεγάλη οικονομική σημασία του τουρισμού. Πρωτοπόροι στην δημιουργία ελκυστικών τουριστικών πακέτων ήταν οι Άγγλοι, οι οποίοι δημιούργησαν τα αποκαλούμενα «γκρουπ» στα οποία συμπεριλαμβάνονταν τόσο οι ξεναγήσεις, όσο και η συνοδεία προκαλώντας την ανάγκη οργάνωσης σε όλα τα επίπεδα του τουρισμού, από τα καταλύματα μέχρι και τον τρόπο μετακίνησης (Φωτίου Μ. Ι., 2005). Σε αρκετές περιπτώσεις, τα κίνητρα για την πραγματοποίηση ταξιδιών ήταν αρκετά αλλά και διαφορετικά μεταξύ τους. Στην περίοδο αυτή, τα σημαντικότερα κίνητρα ταξιδιού ήταν οι τέχνες, καθώς και το θρησκευτικό συναίσθημα (Δάγλας Ι., 2019).

Η Ελλάδα την περίοδο αυτή δεν βιώνει κάποια ιδιαίτερη τουριστική ανάπτυξη, καθώς ο τουρκικός ζυγός δεν αφήνει περιθώρια ανάπτυξης του τουρισμού παρά το γεγονός ότι στον ελληνικό χώρο επιτυγχάνεται η διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς. Το πρώτο ελληνικό ξενοδοχείο δημιουργείται στην περιοχή του Ναυπλίου το 1828 υπό την επωνυμία «Λονδίνο» και στη συνέχεια ακολουθεί μια περίοδος ραγδαίας ανάπτυξης του τουρισμού όπου σε πρώτη φάση οφείλεται στην ανάπτυξη των ατμομηχανών και των αυτοκινήτων, ενώ σε δεύτερη φάση οφείλεται στην καλλιέργεια και ανάγκη των ανθρώπων για εξερεύνηση και επαφή με το διαφορετικό (Φωτίου Μ. Ι., 2005). Συγκεκριμένα, η ανάπτυξη και εκτεταμένη χρήση των μεταφορικών μέσων έδωσε σημαντική ώθηση στην ανάπτυξη του τουρισμού και ιδιαίτερα η εξέλιξη του σιδηρόδρομου. Η εξέλιξη της ναυσιπλοΐας συνέβαλε στην ενίσχυση των διηπειρωτικών σχέσεων και στη βελτίωση του επιπέδου παροχής υπηρεσιών. Κατά κύριο λόγο, οι τουρίστες της εποχής αυτής ανήκουν στην αστική τάξη (Δάγλας Ι., 2019).

Τον 20^ο αιώνα παρατηρείται ένα κύμα αλλαγών στον τουρισμό που οφείλεται στη χρήση μεταφορικών μέσων όπως το αεροπλάνο και το αυτοκίνητο. Αρχικά, παρατηρείται μία μείωση των αποστάσεων λόγω της χρήσης αεροπλάνου και αυτοκινήτων (Φωτίου Μ. Ι. 2005), ενώ αυξάνεται η συχνότητα των υπερατλαντικών ταξιδιών. Ωστόσο, ο πρώτος και ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος, συνέβαλαν στην ανακοπή της περαιτέρω ανάπτυξης του τουρισμού. Όμως μετά το τέλος του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου, επέρχεται ραγδαία ανάπτυξη του τουρισμού που οφείλεται στις καινοτομίες που έλαβαν χώρα στις μαζικές μετακινήσεις και μεταφορές, στην διεύρυνση του ελεύθερου χρόνου, καθώς και στην σταθερή πολιτική και οικονομική κατάσταση των χωρών και στη βελτίωση των μεταξύ τους σχέσεων. Τέλος, στην προαναφερόμενη ραγδαία ανάπτυξη του τουρισμού συνέβαλαν διάφοροι δημογραφικοί παράγοντες όπως είναι μεταξύ άλλων η αύξηση του πληθυσμού, αλλά και οικονομικοί παράγοντες όπως η ενίσχυση του ΑΕΠ των χωρών, με αποτέλεσμα την αλλαγή της μορφής του τουρισμού. Πλέον, ο τουρισμός αποκτά μια μαζική μορφή, ώστε να υπάρχει η δυνατότητα ικανοποίησης του μεγάλου πλήθους τουριστών, συμβάλλοντας όμως στην πρόκληση αρκετών προβλημάτων, όπως την μη βιώσιμη ανάπτυξη των περιοχών με αποτέλεσμα την υπερβολική κατανάλωση των φυσικών πόρων και την μεταβολή τους και κατ' επέκταση την περιβαλλοντική υποβάθμιση των εν λόγω περιοχών (Δάγλας Ι., 2019).

Η μεταπολεμική ανάπτυξη του τουριστικού τομέα έχει ως βασικό χαρακτηριστικό την βιομηχανοποίηση και τυποποίηση του προϊόντος, ενώ η τουριστική ανάπτυξη ήταν ραγδαία μετά το 1960 λόγω της επίδρασης των παρακάτω παραγόντων:

- Την οργάνωση των εταιρειών τουρισμού (tour operators).
- Την καθιέρωση του κοινωνικού κράτους με την αύξηση των εισοδημάτων στις ανεπτυγμένες χώρες.
- Την καθιέρωση του ταξιδιού διακοπών ως κοινωνικό πρότυπο που συνδέεται με τη κοινωνική άνοδο.
- Την κρατούσα εκτίμηση των διεθνών οργανισμών ότι ο τουρισμός αποτελεί κλάδο που δύναται να συμβάλει στην ανάπτυξη της οικονομίας των αναπτυσσόμενων, αλλά και των ανεπτυγμένων χωρών.

Η αρχική φάση ανάπτυξης του οργανωμένου τουρισμού τη δεκαετία του '60 συνδέθηκε με την τάση μαζικοποίησης του ταξιδιού και μείωσης του κόστους από τις

εταιρείες τουρισμού με την οργάνωση ενός πλέγματος τυποποιημένων υπηρεσιών που περιελάμβανε το ταξίδι, τη διαμονή, τη διατροφή και τη ξενάγηση.

Η παράλληλη ανάπτυξη των θεσμών του κοινωνικού κράτους στις δεκαετίες των '60 και '70, παρέχει μια επιπλέον ώθηση στην τουριστική ανάπτυξη με την μαζικοποίηση του διεθνούς τουρισμού με καθοριστική τη συμβολή της κατοχύρωσης του δικαιώματος της ετήσιας πληρωμένης άδειας, της κατοχύρωσης του συνταξιοδοτικού δικαιώματος και του κράτους πρόνοιας που διασφαλίζει περίθαλψη, υγεία και ποιότητα ζωής των κατοίκων και ιδιαίτερα όσων έχουν χαμηλά εισοδήματα (Παπαγεωργίου Κ., 2005).

2.3 Βασικά χαρακτηριστικά σύγχρονου τουρισμού

Τα βασικά χαρακτηριστικά του σύγχρονου τουρισμού αφορούν την τουριστική ζήτηση, τις τουριστικές επιχειρήσεις, καθώς και το τουριστικό προϊόν και παρακάτω αναλύονται τα χαρακτηριστικά της κάθε παραμέτρου (Κουτούλας Δ., 2015).

Η τουριστική ζήτηση έχει τα εξής ιδιαίτερα χαρακτηριστικά (Κουτούλας Δ., 2015):

- Διακυμάνσεις αλλά και εποχικότητα. Ανάλογα με την περιοχή, ο τουρισμός παρουσιάζει διακυμάνσεις σε όλη την διάρκεια του χρόνου. Για παράδειγμα, σε περιοχές όπου λαμβάνει χώρα χειμερινός τουρισμός, αυξάνεται η τουριστική ζήτηση τους χειμερινούς μήνες.
- Υψηλή ελαστικότητα ως προς το εισόδημα και τις τιμές. Ανάλογα με τις παρεχόμενες υπηρεσίες και την ποιότητά τους, όπως και με το εισόδημα των καταναλωτών.
- Έλλειψη ορθολογισμού όσον αφορά τις αποφάσεις που έχουν σχέση με τα μη υποχρεωτικά ταξίδια.
- Αρκετά υψηλός βαθμός υποκατάστασης. Η υποκατάσταση μπορεί να εντοπίζεται μεταξύ διαφορετικών τουριστικών προϊόντων, αλλά και μεταξύ άλλων προϊόντων.
- Υψηλός βαθμός φόρτισης. Τα ταξίδια χαρακτηρίζονται από την απόκτηση συναισθηματικών εμπειριών από τον τουρίστα και σε αρκετές περιπτώσεις αποτελεί τον βασικό λόγο διεξαγωγής του ταξιδιού.
- Έντονη αίσθηση κινδύνου. Σε πολλές περιπτώσεις παρατηρείται η εμφάνιση της αίσθησης κινδύνου λόγω της ανασφάλειας που προκαλείται από τις αποφάσεις οργάνωσης του ταξιδιού.

- Υποκειμενική αντίληψη και αξιολόγηση ενός ταξιδιού ή τουριστικής υπηρεσίας. Ο κάθε τουρίστας έχει διαφορετικές αντιλήψεις και προσωπικότητα και με βάση την υποκειμενική του κρίση, αντιλαμβάνεται διαφορετικά τις εμπειρίες που λαμβάνει από ένα ταξίδι, καθώς και τις υπηρεσίες που του παρέχονται.
- Χρονική απόσταση μεταξύ αγοράς/κράτησης και πραγματοποίησης ταξιδιού. Σε πολλές περιπτώσεις η κράτηση γίνεται αρκετά νωρίτερα από την πραγματοποίηση ενός ταξιδιού, κυρίως λόγω της ύπαρξης προσφορών και κατ' επέκταση μείωσης του κόστους.

Επιπλέον οι τουριστικές επιχειρήσεις παρουσιάζουν ορισμένα χαρακτηριστικά ανάλογα με τον τύπο τους και συγκεκριμένα τα εξής (Κουτούλας Δ., 2015):

- Ένταση επενδύσεων ή και πάγιων στοιχείων.
- Ένταση εργασίας.
- Μη ελαστική παραγωγική ικανότητα.
- Παραγωγή που λαμβάνει χώρα σε δύο φάσεις.
- Η παραγωγική ικανότητα είναι συνεχής.
- Ενσωμάτωση εξωτερικού συντελεστή στην διαδικασία παραγωγής. Ο εξωτερικός συντελεστής είναι συνήθως ο τουρίστας.
- Παραγωγή και κατανάλωση που λαμβάνουν χώρα τον ίδιο χρόνο και μέρος. Η παρουσία των πελατών είναι υποχρεωτική στην επιχείρηση και καταναλώνουν προϊόντα ή υπηρεσίες ταυτόχρονα με την παραγωγή τους (ή σχεδόν ταυτόχρονα).
- Η αναλογία σταθερού κόστους είναι υψηλή.
- Αδυναμία αποθήκευσης της δυναμικότητας της παραγωγής λόγω της φύσης της.

Ωστόσο, τα τουριστικά προϊόντα διαθέτουν κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά (Κουτούλας Δ., 2015):

- Το τουριστικό προϊόν δεν έχει υλική υπόσταση λόγω της φύσης του.
- Το τουριστικό προϊόν χαρακτηρίζεται από ανομοιομορφία.
- Παράλληλα η φύση του τουριστικού προϊόντος είναι σύνθετη και συμπληρωματική ως προς τα επιμέρους τουριστικά προϊόντα.
- Το τουριστικό προϊόν μπορεί να αγοραστεί μέσα από πλήθος διαδοχικών συναλλαγών.
- Η προσφορά του τουριστικού προϊόντος είναι εποχιακή, ιδιαίτερα στα είδη τουρισμού που σχετίζονται με το φυσικό περιβάλλον π.χ. χειμερινός τουρισμός.

2.4 Κατηγορίες και είδη

Για τη διευκόλυνση της ανάλυσης ανάλογα με τα γεωγραφικά και κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά, ο τουρισμός διακρίνεται στις εξής κατηγορίες (Παπαγεωργίου Α., 2013):

- Ατομικός τουρισμός. Στη συγκεκριμένη κατηγορία τουρισμού, η οργάνωση της διαδικασίας είναι ανεξάρτητη από τη μετακίνηση. Ο βασικός τύπος της εν λόγω κατηγορίας τουρισμού είναι ο περιηγητικός τουρισμός. Η συγκεκριμένη κατηγορία τουρισμού αναπτύσσεται με την συνεχή υποστήριξη στα συστήματα ΠΤ (Individual Inclusive Tours) που περιλαμβάνουν τουριστικά πακέτα για μεμονωμένα άτομα. Στα τουριστικά πακέτα αυτού του είδους περιλαμβάνονται ο τουριστικός προορισμός, το μέσο μεταφοράς, ο χώρος διαμονής, το πρόγευμα και η μεταφορά. Σύμφωνα με το εν λόγω είδος τουρισμού, πραγματοποιούνται μεμονωμένα ταξίδια.
- Μαζικός τουρισμός. Χαρακτηριστικό αυτής της κατηγορίας είναι η ομαδική διάσταση στη συμμετοχή τουριστών σε επιμέρους στάδια της τουριστικής διαδικασίας. Η ομαδική διάσταση εστιάζει στην οργάνωση και εκτέλεση της τουριστικής κίνησης, καθώς επίσης την παραμονή των τουριστών στα καταλύματα.
- Εσωτερικός τουρισμός. Αφορά τον εσωτερικό πληθυσμό μίας χώρας και λαμβάνει χώρα εντός των ορίων της. Στις περισσότερες των περιπτώσεων, το εν λόγω είδος τουρισμού λαμβάνει χώρα κατά τις επίσημες αργίες (Σαββατοκύριακα, Χριστούγεννα, Πάσχα και κατά τη διάρκεια της καλοκαιρινής περιόδου). Πρόκειται για μια ιδιαίτερα ωφέλιμη μορφή τουρισμού για την χώρα, καθώς δεν πραγματοποιείται εκροή συναλλάγματος στο εξωτερικό. Η ανάδειξη του συγκεκριμένου είδους τουρισμού, απαιτείται την ανάπτυξη κατάλληλων μέσων φιλοξενίας όπως και μεταφορικών μέσων σε προσιτές τιμές.
- Εξωτερικός ή διεθνής τουρισμός. Πραγματοποιείται από τους μόνιμους κατοίκους μίας χώρας που επισκέπτονται μία άλλη χώρα για τουριστική δραστηριότητα. Ο εξωτερικός τουρισμός χαρακτηρίζεται ως ενεργητικός όταν οι μόνιμοι κάτοικοι μίας ξένης χώρας επιδιώκουν την επίσκεψη σε άλλη χώρα για τουριστική δράση με κύριο χαρακτηριστικό την εισροή συναλλάγματος στην χώρα. Ο εξωτερικός

τουρισμός χαρακτηρίζεται ως παθητικός όταν οι μόνιμοι κάτοικοι μίας χώρας επισκέπτονται μια άλλη Χώρα.

- Συνεχής τουρισμός. Το συγκεκριμένο είδος τουρισμού εμφανίζει ετήσια διάρκεια και δεν επηρεάζεται από τις εποχιακές και κλιματολογικές συνθήκες. Ενδεικτική περίπτωση αποτελεί ο μορφωτικός τουρισμός που είναι ένα είδος συνεχούς τουρισμού.
- Εποχικός τουρισμός. Δεν εμφανίζει ετήσια διάρκεια, ενώ οι δραστηριότητές του επηρεάζονται σημαντικά από τις εποχικές και κλιματολογικές συνθήκες. Αντιπροσωπευτικό είδος τουρισμού της εν λόγω κατηγορίας αποτελεί ο γενικός τουρισμός περίοδο του καλοκαιριού.

2.5 Τουριστικό προϊόν

Ο όρος τουριστικό προϊόν χρησιμοποιείται για την περιγραφή του συνόλου των αγαθών ή υπηρεσιών που δύναται να παραχθούν και να χρησιμοποιηθούν από τους τουρίστες ή δύναται να αποτελούν μέρος ενός άλλου προϊόντος. Οι παραπάνω τουριστικές υπηρεσίες έχουν ως στόχο την ικανοποίηση αναγκών των τουριστών. Το τουριστικό προϊόν δύναται να αναφερθεί ως το εκάστοτε τουριστικό πακέτο που περιλαμβάνει το μεταφορικό μέσο, τον τόπο ή προορισμό, τα καταλύματα, καθώς και τις παρεχόμενες υπηρεσίες (Φωτίου Μ. Ι., 2005).

- Τόπος προορισμού. Πρόκειται για το εκάστοτε μέρος ή μέρη όπου θα παραμείνει ο επισκέπτης. Στον τόπο προορισμού συμπεριλαμβάνονται τα εδαφοκλιματικά, φυσικά και πολιτιστικά στοιχεία της περιοχής. Πέραν των προαναφερόμενων, περιλαμβάνεται και η τουριστική υποδομή.
- Το μεταφορικό μέσο. Πρόκειται για το εκάστοτε μεταφορικό μέσο (αεροπλάνο, λεωφορείο, αυτοκίνητο κλπ.) μέσω του οποίου υλοποιείται το ταξίδι. Το κυριότερο μέσο μεταφοράς είναι το αεροπλάνο. Το κόστος μεταφορικού μέσου αυξάνεται ανάλογα με την μείωση του χρόνου και την αύξηση της άνεσης του ταξιδιού.
- Το κατάλυμα στο οποίο θα παραμείνει ο τουρίστας. Μπορεί να είναι ξενοδοχείο, μοτέλ, διαμέρισμα, ξενώνας κλπ. Σε συνδυασμό με το μεταφορικό μέσο αποτελεί τους δύο σημαντικότερους παράγοντες για την επιλογή και διαμόρφωση ενός τουριστικού πακέτου.

- Παρεχόμενες υπηρεσίες. Περιλαμβάνει το σύνολο των δραστηριοτήτων στις οποίες είναι δυνατή η συμμετοχή ενός τουρίστα με την επίσκεψή του σε ένα μέρος. Τέτοιες δραστηριότητες μπορεί να είναι η επίσκεψη σε μουσείο, σε αρχαιολογικό χώρο κλπ.

3. Εναλλακτικός τουρισμός

Ο τουρισμός στη σημερινή εποχή ακολουθεί μία τάση μαζικοποίησης όπως αντίστοιχα συμβαίνει και με διάφορους άλλους τομείς της κοινωνίας. Το προαναφερόμενο φαινόμενο συμβάλει στην πρόκληση αρκετών παθογενών καταστάσεων για τους τουρίστες, αλλά και για τις περιοχές υποδοχής των επισκεπτών. Ορισμένες τέτοιες καταστάσεις αποτελούν η υποβάθμιση και η ρύπανση του φυσικού περιβάλλοντος, η αλλοτρίωση περιοχών και ο κίνδυνος απώλειας μνημείων και της πολιτιστικής κληρονομιάς διαφόρων παραδοσιακών περιοχών. Ωστόσο, η ολοένα και αυξανόμενη ευαισθητοποίηση των ανθρώπων σχετικά με την διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και ομορφιάς μίας περιοχής, όπως αντίστοιχα και με την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος συνέβαλε στην αναζήτηση διαφορετικών ειδών τουρισμού, όπως ο εναλλακτικός τουρισμός με τις διάφορες εκδοχές του.

Σύμφωνα με τον Cazes (1989), μεταξύ των βασικών χαρακτηριστικών του εναλλακτικού τουρισμού περιλαμβάνονται τα εξής:

- Ο τουρίστας στον εναλλακτικό τουρισμό αντιμετωπίζεται σαν οντότητα. Εμφανίζει ενεργό δράση όπως συμμετοχή σε περιπάτους και ορειβασία ή σε άλλες αθλητικές δραστηριότητες, την εξερεύνηση και στον εθελοντισμό.
- Οι εναλλακτικοί τουρίστες δεν επιθυμούν την αντιμετώπισή τους ως καταναλωτές.
- Ο προορισμός σε αρκετές περιπτώσεις είναι ένα παρθένο μέρος με έντονη την παρουσία της πολιτιστικής κληρονομιάς και της αυθεντικότητας.
- Ο τύπος καταλυμάτων συνήθως είναι σκηνές, μικρά αγροτικά καταλύματα, ενοικιαζόμενα δωμάτια ή μικρά ξενοδοχεία.
- Η διοργάνωση των δραστηριοτήτων γίνεται από μη κυβερνητικές οργανώσεις όπως ανεξάρτητους οργανισμούς ή από τα ίδια τα άτομα.
- Η διαμονή περιλαμβάνει την επαφή με την περιοχή και ελέγχεται από τοπικούς φορείς.

Ο εναλλακτικός τουρισμός βασίζεται στην αργή και ελεγχόμενη ανάπτυξη των τουριστικών περιοχών και συμβάλει στην βελτιστοποίηση των τουριστικών ροών σε μία περιοχή με σκοπό την μακροπρόθεσμη ανάπτυξή της. Ο εναλλακτικός τουρισμός ελέγχεται από τους τοπικούς φορείς και πληθυσμούς, ενώ προσδίδει αξία στην δημιουργία της συνείδησης των τουριστών. Εστιάζει στον ποιοτικό τουρισμό και δεν

είναι εποχικός, ενώ δεν αναπτύσσεται ομοιόμορφα στο σύνολο των περιοχών, αλλά επιδιώκεται προσαρμογή του ανάλογα με τις ιδιαίτερες συνθήκες κάθε περιοχής. Οι τουρίστες αυτού του είδους είναι οργανωμένοι σε μικρές ομάδες και πρόκειται είτε για οικογένειες, είτε για ζευγάρια, είτε για μεμονωμένα άτομα που διαμορφώνουν το πρόγραμμα επισκέψεών τους ανάλογα με τις ανάγκες τους. Τέλος, οι συμμετέχοντες του εναλλακτικού τουρισμού λαμβάνουν ενεργό ρόλο στην διάρκεια της επίσκεψής τους, ενώ χαρακτηρίζονται από δημιουργικότητα και ενεργητικότητα (Gartner, W. C., 1996).

Οι θετικές επιδράσεις του εναλλακτικού τουρισμού είναι οι εξής (Παπαγεωργίου Α., 2013):

- Ενίσχυση εισοδημάτων και τόνωση της απασχόλησης.
- Ανάπτυξη συνεργειών με τομείς της τοπικής οικονομίας.
- Ενίσχυση της περιφερειακής ανάπτυξης.
- Προώθηση της βιώσιμης χρήσης περιοχών.
- Παροχή κινήτρων για τη διατήρηση του περιβάλλοντος.
- Ενίσχυση βιότοπων και πολιτιστικών μνημείων.
- Ενίσχυση των δομών που χρησιμοποιεί ο τοπικός πληθυσμός.
- Εμπλουτισμός της πολιτιστικής ταυτότητας.

Η δυναμική ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού τα τελευταία χρόνια οφείλεται στο συνεργατικό αποτέλεσμα διαφορετικών παραγόντων όπως είναι οι παρακάτω:

- Έντονη ανησυχία των πολιτών για την συνεχή υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος.
- Μεταβολή της τουριστικής ζήτησης προς την κατεύθυνση νέων μορφών διακοπών ως αποτέλεσμα των αρνητικών επιπτώσεων στην ποιότητα του παρεχόμενου προϊόντος σε αρκετές τουριστικές περιοχές λόγω της υποβάθμισης και της υπερβολικής ανάπτυξης.
- Η στροφή της τουριστικής πολιτικής πολλών κρατών σε πιο ήπιες μορφές ανάπτυξης με σταδιακή εγκατάλειψη του μαζικού τουρισμού και των αρνητικών επιπτώσεων.

- Η αλλαγή της πολιτικής των εταιρειών τουρισμού εξαιτίας της ήδη διαμορφωμένης τάσης στη διεθνή ζήτηση, καθώς και ότι ο εναλλακτικός τουρισμός δύναται να λειτουργήσει ως πρόσθετο στοιχείο στις παρεχόμενες υπηρεσίες (Παπαγεωργίου Κ., 2005).

Οι αλλαγές στην τουριστική πολιτική πολλών κρατών και οι αντίστοιχες αλλαγές στην πολιτική των εταιρειών τουρισμού δείχνουν ότι η ανάπτυξη νέων και εναλλακτικών μορφών τουρισμού κατέληξε σε μία επανατοποθέτηση του προτύπου ανάπτυξης του τουρισμού (Παπαγεωργίου Κ., 2005).

3.1 Ορισμός

Όσον αφορά τον εναλλακτικό τουρισμό, πρόκειται για είδος τουρισμού με αρκετά διευρυμένο εννοιολογικό περιεχόμενο, καθώς δεν υπάρχει ένας και μοναδικός ορισμός. Σύμφωνα με τον Cohen (1989), ο εναλλακτικός τουρισμός χαρακτηρίζεται από δύο βασικές αρχές:

- Την αντίδραση απέναντι στον σύγχρονο καταναλωτισμό και τις εκφάνσεις του στον τουρισμό.
- Την αντίληψη της υποβάθμισης του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς εξαιτίας της ανάπτυξης του τουρισμού.

Ο όρος «εναλλακτικός τουρισμός» εστιάζει στον τουρισμό που σχετίζεται με εναλλακτικές μορφές του όπως είναι για παράδειγμα ο μορφωτικός τουρισμός σε επίπεδο οργάνωσης και δραστηριοτήτων που αναζητούν οι επισκέπτες. Τα κίνητρα του εναλλακτικού τουρισμού περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων ταξίδια, περιπέτειες, αθλητικές δραστηριότητες, απόλαυση ενός τοπίου και ενός τόπου που δεν βρίσκεται σε κατάσταση περιβαλλοντικής υποβάθμισης, ο χορός, η ζωγραφική, η οδοιπορία, το τραγούδι κλπ. (Παπαγεωργίου Α., 2013). Ο εναλλακτικός τουρισμός συμβάλει στην διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος και προσδίδει σε αυτό μοναδικότητα και ελκυστικότητα. Επιπλέον των προαναφερόμενων, σκοπός του εναλλακτικού τουρισμού είναι η δημιουργία αισθήματος οικειότητας για τους τουρίστες με το σύνολο των δραστηριοτήτων στις οποίες δύναται να συμμετέχουν. Στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού, ο τουρίστας σε μεγάλη συχνότητα επιλέγει τον τρόπο οργάνωσης και διεξαγωγής του ταξιδιού με βάση την διατήρηση της αυτονομίας του και την περιήγησή του. Επίσης, πρέπει να τονιστεί ότι ο εναλλακτικός τουρισμός έχει ως στόχο την

διεύρυνση της τουριστικής δραστηριότητας σε ετήσια βάση, όπως επίσης την αξιοποίηση των περιοχών που δεν συνδέονται με δραστηριότητες των παραδοσιακών μορφών τουρισμού (Παπαγεωργίου Α., 2013).

3.2 Μορφές εναλλακτικού τουρισμού

3.2.1 Αγροτικός τουρισμός

Με τον όρο «αγροτουρισμός» ή «αγροτικός τουρισμός» ή «πράσινος τουρισμός» νοείται οι σχετικές με το τουρισμό δραστηριότητες που υλοποιούνται σε αγροτικές περιοχές και βασίζονται στην εκμετάλλευση των πολιτιστικών και φυσικών πόρων μίας περιοχής, καθώς και του ανθρώπινου δυναμικού της περιοχής. Ο αγροτικός τουρισμός αναπτύσσεται εκτός αστικού χώρου από εργαζόμενους στον πρωτογενή ή δευτερογενή τομέα παραγωγής, από συνεταιρισμούς ή οικογένειες που διαθέτουν μικρές τουριστικές μονάδες.

Σε αρκετές περιπτώσεις, ο αγροτουρισμός συγγέεται με έννοιες όπως ο οικοτουρισμός, ωστόσο διαφέρει από τον οικοτουρισμό ως προς τις δραστηριότητες που δύναται να περιλαμβάνει.

Ο αγροτουρισμός αναπτύσσεται κυρίως σε αγροτικούς χώρους και περιλαμβάνει δραστηριότητες σχετικές με γεωργική παραγωγή, την τοπική γαστρονομία και το πολιτιστικό περιβάλλον της αγροτικής περιοχής, ενώ η διαμονή πραγματοποιείται σε αγροτικές εγκαταστάσεις. Μέσω του αγροτουρισμού, δίνεται η δυνατότητα γνώσης των αγροτικών περιοχών από τους επισκέπτες, καθώς επίσης παρέχεται η δυνατότητα επαφής με τις εργασίες των αγροτικών περιοχών και κατανάλωσης τοπικών προϊόντων, αλλά και γνωριμίας της καθημερινότητας της περιοχής όπου επισκέπτονται. Ο αγροτουρισμός χαρακτηρίζεται από την παρουσία δύο μορφών:

- Στην πρώτη μορφή, οι αγροτουρίστες διαμένουν σε μεγάλα αγροκτήματα και συμμετέχουν στις καθημερινές δραστηριότητες των αγροτών. Η ανάπτυξη αυτού του είδους εντοπίζεται σε χώρες όπως στην Γερμανία και στην Αυστρία.
- Στην δεύτερη μορφή, οι αγροτουρίστες διαμένουν σε μικρά αγροτικά καταλύματα και περιλαμβάνει την προσφορά πρωινού που αποτελείται από επιλογές της τοπικής γαστρονομικής κουζίνας. Η ανάπτυξη αυτού του είδους εντοπίζεται σε Ιταλία, Μ. Βρετανία και στην Ελλάδα.

Ο αγροτουρισμός αποτελεί μοχλό τοπικής ανάπτυξης αγροτικών περιοχών και ιδιαίτερα αυτών όπου δεν υπάρχει άλλη διαθέσιμη πηγή εισοδήματος. Η δημιουργία καταλυμάτων και ξενώνων συμβάλει στη δημιουργία θέσεων εργασίας, ενώ και σε πολλές περιπτώσεις λειτουργεί συμπληρωματικά ως προς το αγροτικό εισόδημα. Από τα προαναφερόμενα, καθίσταται προφανές ότι ο αγροτουρισμός συμβάλει στην ανάπτυξη απομονωμένων μερών που δεν είναι κατάλληλα για την δημιουργία άλλου τύπου επιχειρήσεων, ενώ διαπιστώνεται και ανάπτυξη της κοινωνικής ζωής των περιοχών αυτών που συμβάλει στην τόνωση του ηθικού των κατοίκων. Τέλος, ο αγροτουρισμός προάγει την ανάπτυξη της δραστηριότητας συνεταιρισμών και ειδικότερα γυναικείων συνεταιρισμών που αναβαθμίζουν τον ρόλο της γυναίκας στην αγροτική κοινωνία (Παπαγεωργίου Α., 2013).

3.2.2 Οικοτουρισμός

Ο οικοτουρισμός ή «οικολογικός τουρισμός» ή «περιβαλλοντικός τουρισμός» ή φυσιολατρικός τουρισμός» περιλαμβάνει την ανάδειξη και την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων μίας περιοχής. Σύμφωνα με την Εθνική Επιτροπή Οικοτουρισμού (2002), ο οικοτουρισμός ορίζεται ως: *«Ο τουρισμός που αναπτύσσεται σε οικολογικά αξιόλογες περιοχές, δεν υπερβαίνει την φέρουσα ικανότητα της περιοχής, προωθεί την προστασία και διαχείριση του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος σύμφωνα με νομικά ή άλλου τύπου αποτελεσματικά μέτρα, ενώ ταυτόχρονα διατηρεί την συνοχή του κοινωνικού ιστού»*.

Ο οικοτουρισμός αναπτύσσεται σε περιοχές οικολογικού ενδιαφέροντος και δεν υπερβαίνει τα όρια δυνατοτήτων αξιοποίησης των περιοχών αυτών, ενώ παράλληλα συμβάλει στην προώθηση της προστασίας και ορθής διαχείρισης του φυσικού περιβάλλοντος. Τα φυσικά τοπία και γενικότερα το φυσικό περιβάλλον της περιοχής αποτελούν παράγοντες τουριστικής προσφοράς και αξιοποιούνται σαν πόλος τουριστικής έλξης. Η ανάπτυξη του οικοτουρισμού συνδέεται με την ευαισθητοποίηση των ανθρώπων για την περιβαλλοντική προστασία. Ο οικοτουρισμός περιλαμβάνει αξιοποίηση παραδοσιακών οικισμών, εθνικών δρυμών, βιότοπων κλπ και αναδεικνύεται ο περιβαλλοντικός, καθώς και ο πολιτιστικός πλούτος κάθε περιοχής, ενώ συνδέει τον τουρισμό με την αειφόρο ανάπτυξη. Τα πλέον σημαντικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα του οικολογικού τουρισμού είναι τα παρακάτω (Παπαγεωργίου Α., 2013):

- Περιλαμβάνει δραστηριότητες που σχετίζονται με την φύση και μπορεί να είναι ταξίδια σε περιοχές πλούσιες σε φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους, ώστε να παρέχεται η δυνατότητα απόλαυσης και μελέτης της περιοχής από τους οικοτουρίστες, όπως και της συμμετοχής τους σε τοπικές πολιτιστικές εκδηλώσεις.
- Περιλαμβάνει εκπαιδευτικές και διερευνητικές δραστηριότητες.
- Οι δραστηριότητες είναι οργανωμένες από μικρές τοπικές κοινωνίες, με σεβασμό στο φυσικό, κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον.
- Οι οικοτουρίστες χαρακτηρίζονται από την φιλοσοφία της προστασίας και σεβασμού του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς κάθε περιοχής.
- Προάγεται το αίσθημα υπερηφάνειας σχετικά με τον εκάστοτε τόπο επίσκεψης, καθώς και τις παραδόσεις του.

3.2.3 Θρησκευτικός τουρισμός

Η θρησκεία διαχρονικά αποτελεί σημαντικό χαρακτηριστικό της ανθρώπινης κοινωνίας, ενώ συνδέεται άμεσα με τον τουρισμό, καθώς αρκετά μέρη θρησκευτικής λατρείας αποτελούν πόλο έλξης τουριστών τόσο της ίδιας θρησκείας, όσο και διαφορετικής. Η σχέση θρησκείας και τουρισμού υπερβαίνει τις γεωγραφικές και κοινωνιολογικές επισημάνσεις και διαθέτει αρκετές έννοιες. Ωστόσο, η σύνδεση αυτή δεν είναι τόσο ισχυρή, οπότε δεν αποτελεί ιδιαίτερα σημαντικό τμήμα του τουρισμού ο θρησκευτικός τουρισμός (Dallen T., Daniel O., 2006).

Τα θρησκευτικά ταξίδια δεν αποτελούν ένα σχετικά νέο φαινόμενο, καθώς για αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα, η θρησκεία αποτελούσε σημαντικό κίνητρο για την πραγματοποίηση ταξιδιών, ακόμη και από τα αρχαία χρόνια και αποτελεί την παλαιότερη μορφή οικονομικού ταξιδιού. Κάθε χρόνο εκατομμύρια άνθρωποι ταξιδεύουν σε προορισμούς θρησκευτικής σημασίας. Σύμφωνα με εκτίμηση του Jackowsky, κάθε χρόνο περίπου 240 εκατομμύρια άνθρωποι επισκέπτονται προσκυνήματα και στην πλειοψηφία τους πρόκειται για Χριστιανούς, Μουσουλμάνους και Ινδουιστές (Dallen T., Daniel O., 2006).

Στον θρησκευτικό τουρισμό, οι τουρίστες επισκέπτονται χώρους και μνημεία θρησκευτικής σημασίας και συμμετέχουν ή παρευρίσκονται σε εκδηλώσεις θρησκευτικής σημασίας (Noga C.- K.Geoffrey W., 2014), ενώ ο κύριος λόγος πραγματοποίησης του ταξιδιού, είναι η αναζήτηση θρησκευτικών ερεθισμάτων (Σφακιανάκης, 2000). Τις τελευταίες δεκαετίες, τα ταξίδια με θρησκευτικό κίνητρο

παραμένουν αρκετά δημοφιλή διεκδικώντας μία μεγάλη μερίδα του διεθνούς τουρισμού.

Συνοπτικά, υπάρχουν τουλάχιστον τέσσερις (4) λόγοι που συμβάλουν στην ενεργοποίηση του τουρίστα για επίσκεψη σε ένα μέρος θρησκευτικής σημασίας και είναι οι εξής (Jamal T., Robinson M., 2009):

- Θρησκευτικοί/πνευματικοί λόγοι. Σε αυτούς περιλαμβάνονται η προσευχή και η συμμετοχή σε τελετές και δραστηριότητες θρησκευτικού ενδιαφέροντος.
- Πολιτιστικοί λόγοι. Σε αυτούς περιλαμβάνονται η επίσκεψη σε μέρη αρχιτεκτονικής ή θρησκευτικής σημασίας.
- Ειδικοί λόγοι, όπως η φωτογραφία και η παρακολούθηση μουσικών συναυλιών.
- Προγραμματισμένη ή αυθόρμητη επίσκεψη. Οι τουρίστες απλά ελκύονται από τα μνημεία και τις δραστηριότητες και αυτό αποτελεί λόγο επίσκεψης.

Εικόνα 1: Τα μοναστήρια στα Μετέωρα Καλαμπάκας.

Πηγή: <https://guidemeteora.gr/μετέωραμοναστήρια/>

Ορισμένα τέτοια μέρη που εντοπίζονται στην Ελλάδα είναι τα μοναστήρια στα Μετέωρα της Καλαμπάκας, καθώς και το μοναστήρι της Παναγίας της Προυσιώτισσας στον Προυσό Ευρυτανίας όπου κάθε καλοκαίρι και συγκεκριμένα στις 15 Αυγούστου πλήθος επισκεπτών επιδιώκουν την μετάβασή τους για προσκύνημα.

Εικόνα 2: Το μοναστήρι της Παναγίας Προυσιώτισσας στον Προυσό Ευρυτανίας.

Πηγή: <https://imkarpenisiou.gr/Παναγία-η-Προυσιώτισσα>

3.2.4 Πολιτιστικός τουρισμός

Όσον αφορά τον πολιτιστικό τουρισμό, πρόκειται για ένα είδος τουρισμού με δυναμική ανάπτυξη. Ο ορισμός του πολιτιστικού τουρισμού είναι αρκετά περίπλοκος και αποτελεί σημείο διένεξης μεταξύ των μελετητών, για τον λόγο αυτό άλλωστε εντοπίζονται αρκετοί ορισμοί. Σε γενικές γραμμές, ο πολιτιστικός τουρισμός χαρακτηρίζεται από την επίσκεψη σε περιοχή πολιτιστικής κληρονομιάς και την συμμετοχή σε δραστηριότητες πολιτιστικής σημασίας. Κατόπιν μελέτης διάφορων ορισμών που έχουν αναφερθεί κατά το παρελθόν, γίνεται κατανοητό ότι ο τουρίστας στο εν λόγω είδος τουρισμού πρόκειται για άτομο με στόχευση την γνωριμία και την επαφή με τη πολιτιστική κληρονομιά μίας περιοχής (Kasimoglu M., 2012).

Σύμφωνα με το Dictionary of Travel, Tourism and Hospitality (1993): «Ο πολιτιστικός τουρισμός αναφέρεται στο ψυχαγωγικό ταξίδι που έχει σαν κίνητρο μία ή περισσότερες πτυχές του πολιτισμού σε ένα συγκεκριμένο μέρος».

Τέλος, είναι αναγκαίο να δοθεί και ένας επίσημος ελληνικός ορισμός όπως διατυπώνεται με τον Ν.4582/11-12-2018 (ΦΕΚ Α΄/208/11-12-2018) και συγκεκριμένα στη παράγραφο 1 του άρθρου 13: «Πολιτιστικός τουρισμός είναι η ειδική μορφή τουρισμού κατά τον οποίο οι επισκέπτες – τουρίστες ανακαλύπτουν, γνωρίζουν και βιώνουν την ιστορία, την παράδοση, την πολιτιστική κληρονομιά, το σύγχρονο πολιτισμό, καθώς και την κουλτούρα και την ταυτότητα της χώρας και του λαού της, μέσα από πολιτιστικές δραστηριότητες αναψυχής. Οι δραστηριότητες αφορούν:

α) πολιτιστικές επισκέψεις και περιηγήσεις για τη γνωριμία με την πολιτιστική κληρονομιά υλική και άυλη, σε αξιοθέατα παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία, κτίρια και μνημεία αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, εθνικά και ιστορικά μνημεία, ιστορικά κέντρα πόλεων, παραδοσιακούς οικισμούς, βιβλιοθήκες και κάθε χώρο πολιτισμού και δράσεις που συνδέονται με τη μυθολογία, τη φιλοσοφία, τη λογοτεχνία, τη μουσική, το τραγούδι, το θέατρο, τον κινηματογράφο, τη φωτογραφία και κάθε τέχνη, καθώς και αναβιώσεις και ψηφιακές αναπαραστάσεις ιστορικών, μυθολογικών και άλλων πολιτιστικών σεναρίων,

β) πολιτιστικές θεματικές διαδρομές που είναι το σύνολο φυσικών ή τεχνητών αξιοθέατων με βάση ένα συγκεκριμένο θεματικό πλαίσιο, ιστορικό, πολιτιστικό και βιωματικό, που παρέχουν εκπαίδευση και αναψυχή,

γ) πολιτιστικές εκδηλώσεις και φεστιβάλ που είναι οποιαδήποτε οργανωμένη δραστηριότητα αναψυχής των επισκεπτών – τουριστών για την απόκτηση εξατομικευμένης και αυθεντικής εμπειρίας, με κάθε είδους ενεργή συμμετοχή ή ενασχόληση με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ενός τόπου» (Τράπεζα Πληροφοριών Νομοθεσίας, 2018).

Στον πολιτιστικό τουρισμό, οι τουρίστες διακρίνονται στις παρακάτω κατηγορίες (McKercher B., Du Cros H., 2002):

- Ο σκόπιμος πολιτιστικός τουρίστας. Ο πολιτιστικός τουρισμός αποτελεί το βασικό κίνητρο για την επίσκεψη μιας περιοχής, καθώς επιθυμία του επισκέπτη είναι να βιώσει έντονα τις πολιτιστικές εμπειρίες.
- Ο πολιτιστικός τουρίστας που επιθυμεί την παρατήρηση αξιοθέατων. Ο πολιτιστικός τουρισμός αποτελεί το κύριο κίνητρο επίσκεψής του, ωστόσο ο επισκέπτης βιώνει με μικρότερη ένταση την πολιτιστική εμπειρία.
- Ο τυχαίος πολιτιστικός τουρίστας. Πρόκειται για επισκέπτη που δεν ταξιδεύει αμιγώς για πολιτιστικούς λόγους, όμως καταλήγει μετά το ταξίδι να έχει βιώσει έντονες εμπειρίες από τον πολιτιστικό τουρισμό.
- Ο συνηθισμένος πολιτιστικός τουρίστας. Ο πολιτιστικός τουρισμός αποτελεί μειωμένο κίνητρο πραγματοποίησης ταξιδιών και η αποκτώμενη εμπειρία από την πραγματοποίησή τους είναι ρηχή.
- Ο συμπτωματικός πολιτιστικός τουρίστας. Ο επισκέπτης αυτού του είδους δεν ταξιδεύει για πολιτιστικούς λόγους, ωστόσο συμμετέχει σε μερικές πολιτιστικές δραστηριότητες από τις οποίες αποκτά ρηχές εμπειρίες.

Όσον αφορά την Ελλάδα, πρόκειται για μία χώρα με αρκετά μνημεία και ιστορία με αναφορά σε βάθος χρόνων. Για τον λόγο αυτό, πρόκειται για χώρα με ευρεία ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού και αποτελεί ένα μεγάλο τμήμα του τουρισμού της χώρας. Στον Ελλαδικό χώρο, εντοπίζονται πολλά άλλα μέρη πολιτιστικής αξίας όπως είναι μεταξύ άλλων η Ακρόπολη, η Αρχαία Ολυμπία, οι Δελφοί και αποτελούν πόλο έλξης πολιτιστικών τουριστών.

Εικόνα 3: Το αρχαίο θέατρο της Επιδαύρου.

Πηγή: <http://arhodakis.gr/theatro-epidaurou/>

3.2.5 Χειμερινός τουρισμός

Όσον αφορά τον χειμερινό τουρισμό, πρόκειται για ένα είδος εναλλακτικού τουρισμού που επηρεάζεται κυρίως από την εποχή. Ο χειμερινός τουρισμός λαμβάνει χώρα τη περίοδο του χειμώνα και περιλαμβάνει ένα πλήθος από δραστηριότητες που δύναται να πραγματοποιηθούν μόνο την χειμερινή περίοδο. Πραγματοποιούνται ενέργειες προς την κατεύθυνση περαιτέρω ανάπτυξης του χειμερινού τουρισμού στην Ελλάδα, προκειμένου να επιτευχθεί εξισορρόπηση της δραστηριότητας του τουρισμού σε ετήσια βάση (Παυλόπουλος Γ. Π., 2001).

3.2.6 Ορειβατικός τουρισμός

Ο ορειβατικός τουρισμός είναι άμεσα συνδεδεμένος με την ορειβασία που ορίζεται ως ανάβαση, διάσχιση ή κατάβαση σε βουνό χωρίς την απαίτηση ειδικών τεχνικών γνώσεων, καθώς επίσης και συγκεκριμένων τεχνικών. Η ορειβασία αποτελεί αθλητική δραστηριότητα με σκοπό την καλή φυσική κατάσταση των επισκεπτών και την ουσιαστική επαφή με την φύση.

3.2.7 Ορεινός τουρισμός

Ο ορεινός τουρισμός είναι ένα είδος εναλλακτικού τουρισμού με κύριο χαρακτηριστικό του τον χώρο όπου πραγματοποιείται και η ποικιλία δραστηριοτήτων που λαμβάνουν χώρα σε αυτόν. Οι τουριστικές δραστηριότητες λαμβάνουν χώρα σε ορεινούς όγκους με στόχο την λατρεία της φύσης, την ευεξία αλλά και τη συνάντηση με τον γεωργικό πολιτισμό σε ορεινούς όγκους.

3.2.8 Τουρισμός περιπέτειας

Όσον αφορά τον τουρισμό περιπέτειας, πρόκειται για ένα από τα πλέον ταχέως αναπτυσσόμενα είδη τουρισμού τα τελευταία χρόνια. Η διάκριση ανάμεσα στον τουρισμό περιπέτειας, τον οικοτουρισμό, τον αγροτουρισμό και το ταξίδι περιπέτειας δεν είναι εύκολη. Η διαφορά του τουρισμού περιπέτειας από τα υπόλοιπα είδη τουρισμού, έγκειται στις δραστηριότητες που περιλαμβάνει ο τουρισμός περιπέτειας. Οι δραστηριότητες του τουρισμού περιπέτειας πραγματοποιούνται σε ένα ασυνήθιστο, δυσπρόσιτο αλλά και γενικότερα εξωτικό μέρος. Ο τουρίστας στο εν λόγω είδος τουρισμού χαρακτηρίζεται από την αναζήτηση της συγκίνησης και της βαθύτερης γνώσης της ανθρώπινης φύσης, καθώς και της επαφής με τη φύση (Λαγός Δ. Γ., 2005).

Ανάλογα με την επικινδυνότητα και τον βαθμό κινδύνου διακρίνεται σε τουρισμό ήπιας περιπέτειας και τουρισμό ακραίας περιπέτειας. Στον τουρισμό ήπιας περιπέτειας, ο κίνδυνος είναι μικρός και απαιτούνται οι στοιχειώδεις δεξιότητες, ενώ στον τουρισμό ακραίας περιπέτειας, ο κίνδυνος είναι αυξημένος και απαιτείται καλή φυσική αλλά και πνευματική κατάσταση (Λαγός Δ. Γ., 2005).

3.2.9 Αθλητικός τουρισμός

Σύμφωνα με τον Γκουτζιούπα (2006), ο αθλητικός τουρισμός ορίζεται ως η δραστηριότητα μεμονωμένων ατόμων και ομάδων ατόμων με βασικό κίνητρο την συμμετοχή τους σε οργανωμένες δραστηριότητες αθλητισμού, καθώς και σε

προγράμματα προπόνησης όπως και στην παρακολούθηση αγώνων αθλητισμού αλλά και την αθλητική αναψυχή.

Πρόκειται για ένα από τα αρχαιότερα είδη τουρισμού το οποίο εμφανίστηκε στην Αρχαία Ελλάδα με τους αγώνες τις Αρχαίας Ολυμπίας που αποτελούσαν πόλο έλξης επισκεπτών, ενώ τα κίνητρα από τότε παραμένουν τα ίδια. Όσον αφορά τους αθλητικούς τουρίστες, πρόκειται για άτομα με επαγγελματική ή ερασιτεχνική ενασχόληση με τον αθλητισμό, με συστηματική παρακολούθηση αθλητικών αγώνων και εμφανίζουν την επιθυμία για ταξίδια (Higham J., Hinch T., 2018).

4. Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας

4.1 Γενικά Χαρακτηριστικά

Η Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας εμπίπτει διοικητικά στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας και γεωγραφικά βρίσκεται στα όρια με τις Περιφερειακές Ενότητες Καρδίτσας, Ευρυτανίας και Αιτωλοακαρνανίας, ενώ καλύπτει έκταση 2.047 m². Το κύριο μέρος της Περιφερειακής Ενότητας Ευρυτανίας είναι ορεινό το οποίο απλώνεται στην οροσειρά της Πίνδου και το 50% περίπου της έκτασής του καλύπτεται από δάση. Η Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας διαθέτει πλούσιο υδάτινο δυναμικό, καθώς διασχίζεται από τους ποταμούς Αχελώο, Καρπενησιώτη, Παναιτωλικό, Κρικελλοπόταμο, Αγραφιώτη, Ταυρωπό, Τρικεριώτη όπως επίσης και τη τεχνητή λίμνη των Κρεμαστών ένα από τα μεγαλύτερα γαιοφράγματα της Ευρώπης. Επίσης, διαθέτει περιορισμένες καλλιεργήσιμες εκτάσεις, καθώς επίσης και πλούσια πανίδα. (Τσιώλης Μ., 2008).

Πρωτεύουσα της Περιφερειακής Ενότητας Ευρυτανίας είναι το Καρπενήσι που είναι δομημένο στη νότια πλευρά του Τυμφρηστού σε υψόμετρο 1.000 m. Στην απογραφή του 2001, ο πληθυσμός του Καρπενησίου καταγράφηκε σε 32.026 κατοίκους, ενώ το ΑΕΠ της Περιφερειακής Ενότητας διαμορφώνεται ως εξής:

- Το 6,6% του προϊόντος αναλογεί στην γεωργία.
- Το 13% του προϊόντος αντιστοιχεί στην βιομηχανία και
- Το 80% του προϊόντος στις υπηρεσίες (το 9% του προϊόντος προέρχεται από υπηρεσίες ξενοδοχείων και εστιατορίων). (Τσιώλης Μ., 2008).

Οι βασικές κατηγορίες τουρισμού που αναπτύχθηκαν στη Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας είναι, ο αγροτουρισμός, ο κλασσικός τουρισμός, ο θρησκευτικός τουρισμός και ο χειμερινός τουρισμός. Στα προαναφερόμενα είδη, δύναται να ενταχθεί και ο αθλητικός τουρισμός, λόγω του δημοτικού κολυμβητηρίου του Καρπενησίου του οποίου η λειτουργία είναι ετήσια, αλλά και του χιονοδρομικού κέντρου, όπως και ο συνεδριακός τουρισμός λόγω του συνεδριακού κέντρου που βρίσκεται στο Καρπενήσι.

Η ιδιαιτερότητα της Περιφερειακής Ενότητας Ευρυτανίας εντοπίζεται στο γεγονός πως έχει αποκλειστικό δίκτυο επικοινωνίας το οδικό δίκτυο. Στο πρωτεύον οδικό δίκτυο, οι κύριοι οδικοί άξονες είναι: Λαμία – Καρπενήσι – Αγρίνιο που συνδέει την

Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας με την Δυτική και Ανατολική Ελλάδα, Καρπενήσι – Φουρνά – Καρδίτσα που συνδέει τη Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας με την Θεσσαλία και Καρπενήσι – Δομνίστα – Ναύπακτος. Το δευτερεύων οδικό δίκτυο παρουσιάζει αρκετά προβλήματα λόγω της μορφολογίας της Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας με συνέπεια κάποιες περιοχές να καθίστανται προβληματικές. (Τσιώλης Μ., 2008).

Η Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας χαρακτηρίζεται από ανεπαρκείς κοινωνικές υποδομές. Στον τομέα της υγείας η μοναδική θεραπευτική μονάδα είναι το Γενικό Νομαρχιακό Νοσοκομείο Καρπενησίου, ενώ στα χωριά λειτουργούν αγροτικά ιατρεία. Το έτος 2001, στον τομέα της εκπαίδευσης Η Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας διέθετε τριάντα – έξι (36) σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, επτά (7) γυμνάσια και πέντε (5) λύκεια (Τσιώλης Μ., 2008).

4.2 Τουριστικοί πόροι

Ως τουριστικοί πόροι ορίζονται τα χαρακτηριστικά μίας περιοχής τα οποία είναι ιδιαίτερης σημασίας για την τουριστική ανάπτυξη. Σε κάποιες περιπτώσεις, οι τουριστικοί πόροι δύναται να αποτελέσουν κίνητρα τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την προσέλκυση επισκεπτών.

Η Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερη μορφολογία, αλλά και φυσιολογία. Πρόκειται για αποκλειστικά ορεινή περιοχή και δεν βρίσκεται σε επαφή με τη θάλασσα, ενώ διαθέτει πλήθος λιμνών, φαραγγιών, ποταμών αλλά και παραδοσιακών χωριών. Η έντονη παρουσία ορεινών όγκων ενδείκνυται για την πραγματοποίηση χειμερινών αθλητικών δραστηριοτήτων, όπως το σκι και το snowboard, ενώ τα δάση αποτελούν το ιδανικό μέρος για πεζοπορία στην φύση, καθώς και για τη πραγματοποίηση διαφόρων δραστηριοτήτων. Επίσης, ο πολιτιστικός και λαογραφικός πλούτος της περιοχής θεωρείται σημαντικός. Λόγω του ότι η Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας χαρακτηρίζεται από την εκτεταμένη παρουσία φυσικού περιβάλλοντος, αυτό έχει ως αποτέλεσμα ο εναλλακτικός τουρισμός να θεωρείται η πλέον ιδανική μορφή τουρισμού που δύναται να συμβάλει στη διατήρηση της φύσης και παράλληλα να αποτελέσει μία επιπλέον πηγή εισοδήματος για τους κατοίκους της περιοχής. Στις επόμενες ενότητες θα πραγματοποιηθεί εκτενέστερη αναφορά στον φυσικό πλούτο της περιοχής.

4.2.1 Φυσικοί Πόροι

Βασική προϋπόθεση για την προώθηση των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, αποτελεί η δυνατότητα αξιοποίησης των τοπικών φυσικών πόρων. Η Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας είναι μια περιοχή με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και διαθέτει παρθένες περιοχές, καθώς και σχεδόν μηδενικούς δείκτες ατμοσφαιρικής ρύπανσης. Πιο αναλυτικά, οι κυριότεροι φυσικοί πόροι της Περιφερειακής Ενότητας Ευρυτανίας είναι:

- Λίμνες – Ποτάμια: Τρεις (3) ποταμοί και αρκετοί παραπόταμοι διασχίζουν τη Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας και συγκεκριμένα ο Αγραφιώτης, ο Ταυρωπός και ο Αχελώος. Ο ποταμός Αχελώος διασχίζει 220 χιλιόμετρα με έναρξη από την Πίνδο, ενώ η εκβολή του είναι το Ιόνιο Πέλαγος. Ο Ποταμός Αχελώος είναι γνωστός και σαν Ασπροπόταμος. Οι πλέον σημαντικοί παραπόταμοι του Αχελώου είναι ο Ταυρωπός και ο Αγραφιώτης μαζί με τον Τρικεριώτη. Η σημασία των προαναφερόμενων παραπόταμων του Αχελώου, έγκειται στο γεγονός ότι εμπλουτίζουν το οικοσύστημα της περιοχής, ενώ συμβάλουν στην παροχέτευση νερού στις τεχνητές λίμνες των Κρεμαστών και του Καστρακίου (Περιοχές/Ν. Ευρυτανίας/Φύση/Ποτάμια/10449-Αχελώος_Ποταμός, 2022). Επίσης, στην περιοχή υφίσταται η τεχνητή λίμνη των Κρεμαστών μαζί με το υδροηλεκτρικό φράγμα και τον υδροηλεκτρικό σταθμό. Η τεχνητή λίμνη των Κρεμαστών δημιουργήθηκε το 1965 καλύπτοντας επιφάνεια 25.000 στρεμμάτων και πέραν της σημασίας της σαν υδροηλεκτρικός σταθμός, αποτελεί και σημαντικό υδροβιότοπο που συμβάλει στην διατήρησης της βιοποικιλότητας της περιοχής (Περιοχές Ν. Ευρυτανίας, Φύση/Λίμνες, 2022).

Εικόνα 4: Η τεχνητή λίμνη των κρεμαστών.

Πηγή: <http://www.vrakastravel.gr/page-226.html>

- Βουνά: Το μεγαλύτερο τμήμα της Περιφερειακής Ενότητας Ευρυτανίας χαρακτηρίζεται από τη παρουσία ορεινών όγκων και για τον λόγο αυτό χαρακτηρίζεται και σαν ορεινή περιοχή. Το σημαντικότερο βουνό της Περιφερειακής Ενότητας Ευρυτανίας είναι το Βελούχι (Τυμφρηστός) το οποίο και διαθέτει χιονοδρομικό κέντρο σε υψόμετρο 1.840 m. Στην τοποθεσία με το όνομα «Διαβολότοπος» και στην Καλιακούδα στην περιοχή «Λακκώματα» σε υψόμετρο 1.400 m λειτουργεί ορειβατικό καταφύγιο, ενώ η περιοχή χαρακτηρίζεται από έντονη παρουσία ελάτων και στους πρόποδες της ρέει ο Καρπενησιώτης. Η οροσειρά των Αγράφων χαρακτηρίζεται από την παρουσία όμορφων μονοπατιών και περάσματα που είναι γνωστά από τους αρχαίους χρόνους. Από τους πρόποδες της οροσειράς των Αγράφων πηγάζουν οι ποταμοί Ταυρωπός και Αγραφιώτης (Περιοχές Ν. Ευρυτανίας/Φύση/Βουνά/Τυμφρηστός/Βελούχι, 2022).
- Άλλα: Το χωριό Πρασιά χαρακτηρίζεται από τη παρουσία ενός υπεραιώνobiου κυπαρισσιού με ύψος τα 35 m και περίμετρο τα 7 m και πρόκειται για διατηρητέο μνημείο της φύσης. Στο Κεφαλόβρυσο Καρπενησίου, η θέση «Νεραιδοβούνι» δίπλα στον ποταμό Καρπενησιώτη χαρακτηρίζεται ως εποπτική προς το Βελούχι, τη Ποταμιά, τη Καλιακούδα και τη Χελιδόνα. Στην διαδρομή προς το μοναστήρι

του Προυσού, εντοπίζεται «Το Τύωμα και Πάτημα της Παναγίας» σε απόκρημνους λόφους (Θανασιά Δ., 2005).

Εικόνα 5: Το Βελούχι.

Πηγή: <http://www.onarbar.gr/opinion/karpenhsi/>

- Σπήλαια – Φαράγγια: Τον φυσικό πλούτο της Περιφερειακής Ενότητας Ευρυτανίας συμπληρώνει η ύπαρξη πλήθους σπηλαίων και φαραγγιών. Στη σπηλιά Κατσαντώνη που βρίσκεται κοντά στο Μοναστήρι των Αγράφων, βρήκε καταφύγιο ο Ήρωας της επανάστασης Κατσαντώνης που ήταν κυνηγημένος από τους Τούρκους. Στη Μεσοκόμη, εντοπίζεται το σπήλαιο της Μεσοκόμης με σταλαγμίτες και σταλακτίτες και το οποίο ανακαλύφθηκε το 1961. Η Μαύρη Σπηλιά εντοπίζεται στο χωριό Προυσός που λειτούργησε τόσο ως καταφύγιο, όσο και ως αποθήκη την

περίοδο της τουρκοκρατίας (Περιοχές Ν. Ευρυτανίας/Φύση/Σπηλιές, 2022). Από την παρουσία φαράγγιων, το πλέον εντυπωσιακό είναι το «Πανταβρέχει» που έλαβε το όνομά του από το γεγονός ότι τα ρυάκια που εμφανίζουν τάση ένωσης με τον ποταμό Κιρκελοπόταμο, δημιουργούν την αίσθηση μόνιμης βροχής στο φαράγγι. Όσον αφορά το φαράγγι του Βόθωνα, πρόκειται για το πλέον δύσκολο προς διάσχιση φαράγγι και διαθέτει εννέα (9) καταρράκτες που φτάνουν σε ύψος έως και τα 30 m. Το φαράγγι της Βινιανής είναι ένα μικρό και όμορφο φαράγγι με πολύ καθαρά νερά σε όλη τη διάρκεια του χρόνου. Το φαράγγι της Κρέντης ξεκινάει από την εκκλησία της Αγίας Τριάδας στον επαρχιακό δρόμο Κρέντη και τερματίζει στην θέση Φτερόλακκα. Τέλος, το φαράγγι της Μαύρης Σπηλιάς συμβάλει στην ολοκλήρωση του τοπίου και εντοπίζεται στην γέφυρα της καστανιάς έξω από το χωριό Προυσός. Πρόκειται για σύντομο και σχετικά εύκολο προς διάσχιση φαράγγι και στην διαδρομή διαθέτει τρεις (3) προσβάσιμους καταρράκτες (Περιοχές Ν. Ευρυτανίας/Φύση/Φαράγγια, 2022).

4.2.2 Πολιτιστικοί πόροι

Η Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας διαθέτει πλήθος μνημείων πολιτιστικής κληρονομιάς, κυρίως μοναστήρια που δημιουργήθηκαν την περίοδο της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

- Εκκλησίες – Μοναστήρια: Η εκκλησία της Αγίας Τριάδας είναι η Μητρόπολη και διαθέτει μία μεγάλη συλλογή Βυζαντινών αλλά και μεταβυζαντινών εικόνων, και ανακατασκευάστηκε τον 17^ο αιώνα. Στο χωριό Προυσός, εντοπίζεται η μονή Προυσού που ιδρύθηκε τον 9^ο αιώνα μ.Χ. και είναι κτισμένη σε ένα μέρος αξιοσημείωτης ομορφιάς πάνω σε έναν απότομο βράχο. Στην μονή Προυσού λειτουργεί και έκθεση που περιλαμβάνει διάφορα ιστορικά εκθέματα. Η μονή Τατάρνας ιδρύθηκε τον 11^ο αιώνα και βρίσκεται σε μία κατάφυτη περιοχή απείρου κάλλους η οποία εισέρχεται στην τεχνητή λίμνη των Κρεμαστών, στην ανατολική της όχθη (Περιοχές Ν. Ευρυτανίας/Πολιτισμός/Εκκλησίες, 2022).
- Μουσεία: Στην πόλη του Καρπενησίου βρίσκεται σε λειτουργία το μουσείο του Καρπενησίου όπου εκτίθενται προσωπικά αντικείμενα των Κωνσταντίνου και Αλέξανδρου Τσάτσου, καθώς επίσης και σπάνιοι χάρτες. Επίσης, βρίσκεται σε λειτουργία το Μουσείο της Εθνικής Αντίστασης όπου εκτίθενται αντικείμενα από την περίοδο αυτή. Στο ιστορικό χωριό της Βινιανής βρίσκεται σε λειτουργία το

Μουσείο της Βινιανής. Στην Βινιανή, στις 10 Μαρτίου του 1944 πραγματοποιήθηκε η συγκρότηση της «Κυβέρνησης του Βουνού», της πρώτης κυβέρνησης της ελεύθερης Ελλάδας. Στο Μικρό χωριό λειτουργεί το Μουσείο του Μικρού Χωριού που δημιουργήθηκε από τους κατοίκους το έτος 1934. Στο Μεγάλο Χωριό, λειτουργεί λαογραφικό μουσείο που φιλοξενεί τρεις (3) ορόφους με συλλογές που αφορούν την καθημερινή ζωή των ανθρώπων. Τέλος, στη Δομνίστα βρίσκεται σε λειτουργία λαογραφικό μουσείο όπου τα εκθέματά του αφορούν την καθημερινή ζωή των κατοίκων (Περιοχές Ν. Ευρυτανίας/Πολιτισμός/Μουσεία, 2022).

4.3 Εναλλακτικός Τουρισμός Περιφερειακής Ενότητας Ευρυτανίας

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας διαθέτει πλούτο δομών που δύναται να αξιοποιηθούν στο πλαίσιο ανάπτυξης του εναλλακτικού τουρισμού. Τα διάφορα μονοπάτια, οι παραδοσιακοί οικισμοί, οι ποταμοί και τα δάση συμβάλουν στην σύνθεση ενός μοναδικού τοπίου και παρέχουν την δυνατότητα στον επισκέπτη της περιοχής να βρεθεί στον πυρήνα του φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής, για το τον λόγο αυτό άλλωστε η περιοχή της Ευρυτανίας έχει χαρακτηριστεί ως «Ελβετία της Ελλάδας». Στην περιοχή αυτή, καταγράφεται πλήθος δραστηριοτήτων όπου παρέχεται στους επισκέπτες η δυνατότητα συμμετοχής σε αυτές, από περιπάτους στα δάση μέχρι και επισκέψεις σε χιονοδρομικά κέντρα, καθώς και την συμμετοχή σε διάφορες άλλες δραστηριότητες (Παπαγιάννη Μ., Καζάκου Δ., 2005).

4.3.1 Αγροτουρισμός

Ο αγροτουρισμός αποτελεί το πλέον σημαντικό είδος τουρισμού στην Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας και τα τελευταία χρόνια πραγματοποιούνται αρκετές προσπάθειες για την ανάπτυξή του σε ικανοποιητικό βαθμό, καθώς υπάρχουν προβλήματα σε γεωμορφολογικό και κλιματολογικό επίπεδο (Θανασιά Δήμητρα, 2005). Μία σχετική μελέτη που υλοποιήθηκε το 1985 από την αναπτυξιακή εταιρεία ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ Α.Ε., αποτέλεσε το εναρκτήριο έναυσμα για την υλοποίηση μίας σειράς επενδυτικών προγραμμάτων όπως το Μ.Ο.Π. (Μεσογειακό Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα), το πρόγραμμα LEADER I, κλπ. Η αναπτυξιακή εταιρεία ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ Α.Ε. μέσω διαφόρων κοινοτικών προγραμμάτων προωθεί την γενική ανάπτυξη της περιοχής και ειδικότερα την ανάπτυξη του αγροτουρισμού που περιλαμβάνει την δημιουργία

καταλυμάτων, ώστε να διασφαλίζεται στους επισκέπτες της περιοχής μια ποιοτική διαμονή (Παπαγιάννη Μ., Καζάκου Δ., 2005).

Μέσω της υλοποίησης διαφόρων προγραμμάτων στη Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας, επιτεύχθηκε μεταξύ άλλων η κατασκευή 76 αγροτικών εκμεταλλεύσεων, ο πολλαπλασιασμός της τουριστικής υποδομής της περιοχής, η παραμονή του τοπικού πληθυσμού και κυρίως της νεότερης γενιάς στα χωριά τους μέσω της εξασφάλισης ενός ικανοποιητικού εισοδήματος, ενώ επεκτάθηκε και η τουριστική περίοδος στη διάρκεια του έτους (Παπαγιάννη Μ., Καζάκου Δ., 2005).

Η κυριότερη «μορφή» αγροτουρισμού που καταγράφεται στην περιοχή είναι η παροχή διαμονής σε παραδοσιακούς χώρους στα φυσικά τοπία της Ευρυτανίας με παροχή παραδοσιακών εδεσμάτων της περιοχής. Αρκετοί γυναικείοι συνεταιρισμοί δραστηριοποιούνται στην περιοχή με αντικείμενο την παραγωγή παραδοσιακών προϊόντων, όπως χυλοπίτες, ντόπια γλυκά του κουταλιού, τσίπουρο και ντόπιο κρασί. (Θανασιά Δ., 2005).

4.3.2 Συνεδριακός τουρισμός

Η Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας διαθέτει συνεδριακό κέντρο σε απόσταση ενός χιλιομέτρου από το Καρπενήσι του οποίου η κατασκευή του ολοκληρώθηκε το έτος 1999. Στη κεντρική αίθουσα του συνεδριακού κέντρου, πραγματοποιούνται εκδηλώσεις, ενώ λειτουργεί και ως θέατρο και κινηματογράφος. (Ιωάννου Β., 2014).

4.3.3 Θρησκευτικός τουρισμός

Ένα σημαντικό τμήμα του τουρισμού της Περιφερειακής Ενότητας Ευρυτανίας κατέχει ο θρησκευτικός τουρισμός. Το κυριότερο μνημείο επίσκεψης στο πλαίσιο του θρησκευτικού τουρισμού είναι το Μοναστήρι της Παναγιάς της Προυσιώτισσας, αλλά και η κεντρική εκκλησία. Εκτός από τα προαναφερόμενα μνημεία, η περιοχή διαθέτει πλήθος εκκλησιών, καθώς και μοναστηριών όπως ήδη αναφέρθηκαν στο Κεφάλαιο 4.2.2.

4.3.4 Χειμερινός τουρισμός

Το εν λόγω είδος τουρισμού περιλαμβάνει πλήθος δραστηριοτήτων με τις πλέον σημαντικές να είναι το χειμερινό σκι, καθώς και το snowboard όπως επίσης και άλλα αθλήματα τα οποία απαιτούν την παρουσία του χιονιού.

Στο Βελούχι, στην περιοχή «Διαβολότοπος» σε υψόμετρο 1.840 m εντοπίζεται το Χιονοδρομικό Κέντρο Καρπενησίου σε απόσταση μόλις 12 km από το Καρπενήσι, το οποίο δημιουργήθηκε το 1974 και παρουσιάζει συνεχώς τάσεις βελτίωσης. Το Χιονοδρομικό Κέντρο Καρπενησίου διαθέτει δέκα (10) πίστες διαφορετικής δυσκολίας που εντοπίζονται σε υψόμετρο 1.800 – 2.040 m και επτά (7) αναβατήρες, καθώς και καταστήματα πώλησης και ενοικίασης εξοπλισμού. Επιπλέον, βρίσκονται σε λειτουργία σαλέ φιλοξενίας, εστιατόρια, καφετέριες, μπαρ, καθώς και πρώτες βοήθειες στις πίστες (Ευρυτανικός Τύπος, 2010).

4.3.5. Ορειβατικός και περιπατητικός τουρισμός

Αυτή η κατηγορία εναλλακτικού τουρισμού είναι αρκετά διαδεδομένη στην Ελλάδα και συγκεκριμένα στην Ευρυτανία λόγω του ορεινού πλούτου. Οι τρεις (3) εταιρείες που εξειδικεύονται στο εν λόγω είδος τουρισμού είναι η Trekking Hellas, η Mountain Action, καθώς και η Ευ Ζήν. Οι δραστηριότητες στις οποίες δύναται να συμμετέχουν οι επισκέπτες στον νομό Ευρυτανίας είναι οι εξής: (Ευρυτανικός Τύπος, 2010).

- **Rafting:** Πρόκειται για ένα σπορ που δεν απαιτεί ιδιαίτερες γνώσεις και στην Ευρυτανία πραγματοποιείται σε τρεις (3) περιοχές, στον ποταμό Αχελώο, στον Ταυρωπό και στον Τρικεριώτη. Η περίοδος καταβάσεων είναι από τον μήνα Ιανουάριο μέχρι και τον μήνα Ιούνιο και εξαρτάται από τις βροχοπτώσεις και τις χιονοπτώσεις.
- **Kayak:** Τα τελευταία χρόνια άρχισε να καταξιώνεται στην συνείδηση των Ελλήνων το εν λόγω είδος σπορ. Λαμβάνει χώρα στην λίμνη Κρεμαστών και μπορεί να πραγματοποιείται σε ετήσια βάση, εκτός του χρονικού διαστήματος από Ιούλιο έως και Αύγουστο.
- **Mountain bike:** Η Ευρυτανία διαθέτει ένα αρκετά οργανωμένο δίκτυο δασικών δρόμων απαράμιλλου κάλλους με δυνατότητα διάσχισής τους με ποδήλατο δίπλα στα νερά των ποταμών. Η περίοδος που πραγματοποιείται η εν λόγω δραστηριότητα είναι από τον Απρίλιο μέχρι και τον Σεπτέμβριο.
- **Τοξοβολία:** Στα δάση της Ευρυτανίας παρέχεται η δυνατότητα άσκησης του εν λόγω αθλήματος και λαμβάνει χώρα την περίοδο από Απρίλιο μέχρι και Οκτώβριο.
- **Αναρρίχηση βουνού:** Το ιδιαίτερο ανάγλυφο της Περιφερειακής Ενότητας Ευρυτανίας όπως και οι ατελείωτες πλαγιές τον καθιστούν ιδανικό για την εν λόγω

δραστηριότητα. Η περίοδος διεξαγωγής της συγκεκριμένης δραστηριότητας είναι από Απρίλιο έως και Ιούνιο, καθώς επίσης από Σεπτέμβριο έως και Οκτώβριο.

- Ορειβασία – Πεζοπορία: Το 1961 ιδρύεται ο Ορειβατικός Σύλλογος που προέβη στην καινοτομία της χάραξης μονοπατιού Ε4 που αποτελεί διεθνές μονοπάτι με σήμανση που διέρχεται από το Γιβραλτάρ. Στην περιοχή της Ευρυτανίας, το μονοπάτι Ε4 ενώνει τα Άγραφα με την Άμπλιανη διασχίζοντας τα χωριά Φραγκίστα και Μεγάλο Χωριό. Η χρονική περίοδος διεξαγωγής ορειβατικών δραστηριοτήτων είναι από την Άνοιξη έως το Φθινόπωρο.
- Κυνήγι: Οι μεγάλοι ορεινοί όγκοι σε συνδυασμό με μεγάλες εκτάσεις δασών παρέχουν πλήθος θηραμάτων όπως μπεκάτσες, αγριογούρουνα, λαγοί, αλεπούδες, φάσες, κοτσύφια, μπεκάτσες, ψαρόνια, φυσοπερίστερο, κεδρότσιχλα, πετροπέρδικα κ.α.
- Κατασκηνώσεις: Λειτουργούν τρεις (3) κατασκηνώσεις με τη πρώτη να βρίσκεται στην περιοχή «Φτερόλακκα» η οποία διαθέτει θέατρο και πισίνα. Η δεύτερη κατασκήνωση διοργανώνεται από την Trekking Hellas και πρόκειται για πρωτοποριακή κατασκήνωση με διαμονή σε αντίσκηνα και στο καταφύγιο στους πρόποδες του όρους Καλιακούδα. Η τρίτη κατασκήνωση δημιουργήθηκε στο Κερασοχώρι για τα παιδιά Υπαλλήλων των ΕΛ.ΤΑ. Το σύνολο των κατασκηνώσεων λειτουργούν από τα μέσα Ιουνίου έως και τα τέλη Αυγούστου και οι δραστηριότητες συνδυάζουν επαφή με τη φύση, την ψυχαγωγία και τα σπορ.

4.3.6 Αθλητικός τουρισμός

Η περιοχή της Ευρυτανίας προσελκύει σημαντικό αριθμό από αθλητές, καθώς όπως ήδη αναφέρθηκε διαθέτει εξοπλισμένο αθλητικό κέντρο, οργανωμένες εγκαταστάσεις, δύο (2) γήπεδα ποδοσφαίρων, γήπεδο ρίψεων και δρόμους για τζόκινγκ. Επιπλέον, ένα σύγχρονο αθλητικό κέντρο κατασκευάστηκε στον Αγ. Νικόλαο στο πλαίσιο του Ολυμπιακού Χωριού κατά τη διάρκεια προετοιμασίας των Ολυμπιακών Αγώνων στην Ελλάδα (Θανασιά Δ., 2005).

4.3.7 Οικοτουρισμός

Η Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας χαρακτηρίζεται από πλούσιο φυσικό περιβάλλον που περιλαμβάνει ποτάμια, λίμνες, βουνά και δάση, ενώ όπως αναφέρθηκε και παραπάνω χαρακτηρίζεται από σχεδόν μηδενικούς δείκτες ρύπανσης. Πρόκειται λοιπόν για το πλέον ιδανικό μέρος για την προώθηση του εναλλακτικού τουρισμού στο

σύνολο των εκδοχών του και ιδιαίτερα του οικοτουρισμού. Η ποικιλία στην μορφολογία αλλά και στο τοπίο της περιοχής, καθιστούν τη περιοχή της Ευρυτανίας κατάλληλη για την προώθηση τουριστικών δραστηριοτήτων της κατηγορίας του οικοτουρισμού (Θανασιά Δ., 2005).

5. Ψηφιακά μέσα προώθησης

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μεγάλη διείσδυση του διαδικτύου και των ψηφιακών εργαλείων στην καθημερινότητα των ανθρώπων, καθώς και σε όλους τους τομείς της κοινωνίας. Στην σημερινή εποχή της ψηφιακής επανάστασης, κρίνεται επιτακτική ανάγκη η αξιοποίηση των ψηφιακών μέσων προώθησης από τη βιομηχανία του τουρισμού. Το τελευταίο χρονικό διάστημα, διαπιστώνεται ευρεία χρήση ψηφιακών μέσων προώθησης της τουριστικής δραστηριότητας, καθώς έχουν αυξηθεί και τα αντίστοιχα εργαλεία που επιτρέπουν στους χρήστες την διανομή διαφημιστικού υλικού. Πιο συγκεκριμένα, ο σκοπός του ψηφιακού μάρκετινγκ είναι η προώθηση και παράλληλα η πώληση ενός προϊόντος ή μίας υπηρεσίας, διευκολύνοντας την επαφή της εκάστοτε επιχείρησης με το κοινό της μέσω των ψηφιακών δικτύων της, αποτρέποντας την ύπαρξη των μεσαζόντων (Sigala M., 2007).

5.1 Web 2.0

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μία αλματώδη ανάπτυξη στα διαδικτυακά εργαλεία που επιτρέπουν στους χρήστες του διαδικτύου την αξιοποίηση πληροφοριών και άλλου υλικού. Αυτά τα εργαλεία αναφέρονται σαν Web 2.0 τεχνολογίες – εφαρμογές και δύναται να χαρακτηριστούν σαν εργαλεία μαζικής συνεργασίας, καθώς παρέχουν κίνητρα στους χρήστες του διαδικτύου προς την κατεύθυνση της συνεργασίας με σκοπό την παραγωγή, κατανάλωση και διάχυση πληροφορίας και γνώσης με την αξιοποίηση του διαδικτύου. Οι τεχνολογίες Web 2.0 συμβάλουν στην πλήρη αξιοποίηση του δυναμικού του διαδικτύου και παράλληλα εμφανίζουν μεγάλη επιρροή στους χρήστες του διαδικτύου, τόσο στο προφίλ τους, όσο και στις προσδοκίες αλλά και στις επιλογές τους. Για το λόγο αυτό, οι προαναφερόμενες τεχνολογίες Web 2.0 χρησιμοποιούνται κατεξοχήν και από την τουριστική βιομηχανία και εμφανίζουν σημαντικό αντίκτυπο τόσο στην ζήτηση του τουρισμού, όσο και στην προσφορά (Sigala M., 2007).

5.1.1 RSS ροές

Οι ροές RSS επιτρέπουν στους χρήστες την εγγραφή τους σε online ροές ειδήσεων, podcast, blogs ή άλλες πληροφορίες. Με τον τρόπο αυτό, παρέχεται στον χρήστη η δυνατότητα να μην επισκέπτεται αναγκαστικά κάθε μεμονωμένο ιστότοπο όταν επιθυμεί την απόκτηση νέων πληροφοριών. Το RSS τροφοδοτεί τον χρήστη με πληροφορίες που πιθανώς εμφανίζουν ενδιαφέρον και ταυτόχρονα παρέχει στους χρήστες του διαδικτύου την δυνατότητα να προβούν στην ενοποίηση και μελέτη του συνόλου των νέων πληροφοριών σε ένα συμπυκνωμένο μήνυμα. Παρατηρείται η ύπαρξη πολλών δωρεάν λογισμικών RSS στο διαδίκτυο όπως FeedDemon, Rojo, NewsGator, MyYahoo κλπ. Το RSS συμβάλει στην αποθήκευση της χρονικής στιγμής αναζήτησης πληροφοριών και επιδρά άμεσα στην διανομή πληροφοριών στο διαδίκτυο (Sigala M., 2007).

Όσον αφορά τον τουριστικό τομέα, αρκετές τουριστικές επιχειρήσεις, καθώς και προμηθευτές έχουν υιοθετήσει την χρήση RSS στις ιστοσελίδες τους και τα οφέλη που αποκομίζουν είναι τα εξής (Sigala M., 2007):

- Διατήρηση της επικοινωνίας με τους πελάτες τους όπως για παράδειγμα με την χρήση Newsletter.
- Το RSS συμβάλει στη βελτίωση των μηχανών αναζήτησης των εταιρειών λόγω του γεγονότος ότι το RSS συμβάλει στην δημιουργία εισερχόμενων συνδέσμων σε μία εταιρική ιστοσελίδα.

5.1.2 Blogs (ή Weblogs)

Τα blogs είναι μία μορφή ηλεκτρονικού περιοδικού/εφημερίδας/ημερολογίου που δημοσιεύεται σε έναν ιστότοπο και συνήθως διανέμεται μέσω RSS τεχνολογίας ή/και trackback. Στα blogs παρουσιάζεται χρονολογικά ένα θέμα, όπως γενικά ταξίδια ή συγκεκριμένα ο χειμερινός τουρισμός στην Ελλάδα. Στην τουριστική βιομηχανία υπάρχουν αρκετά παραδείγματα τέτοιων συγκεκριμένων blogs όπως (Sigala M., 2007):

- Tripadvisor.com
- Hotelchatter.com
- Igougou.com
- Gazetters.com

Υπάρχει πλέον η δυνατότητα δημιουργίας ενός blog με τη χρήση δωρεάν λογισμικού που υπάρχει στο διαδίκτυο με σκοπό την δημοσίευση συνδέσεων,

κειμένων, φωτογραφιών κλπ. Αρκετές επιχειρήσεις ή άτομα χρησιμοποιούν αυτά τα εργαλεία με σκοπό την προώθηση επιχειρήσεων ή υπηρεσιών. Τα blogs αποτελούν ιδιαίτερα σημαντική πηγή πληροφοριών για τους διεθνείς ταξιδιώτες, καθώς και για την παροχή ταξιδιωτικών συμβουλών. Τα blogs δύναται να χρησιμοποιηθούν για την προώθηση μίας επιχείρησης ή μίας περιοχής, καθώς και για την προώθηση δραστηριοτήτων και μέσω των blogs (Sigala M., 2007) επιτυγχάνονται τα παρακάτω:

1. Η δυνατότητα προσέλκυσης της προσοχής ατόμων εντός του διαδικτύου.
2. Η δυνατότητα δημιουργίας ενδιαφέροντος στους χρήστες και αναζήτησης επιπλέον πληροφοριών σχετικά με το σκοπό της αναζήτησης.
3. Ανάπτυξη της επιθυμίας των ατόμων για επίσκεψη του προορισμού που βρίσκεται υπό διαφήμιση.
4. Δυνατότητα πραγματοποίησης μίας αναγκαίας ενέργειας στην τουριστική δραστηριότητα όπως είναι για παράδειγμα η οργάνωση ενός ταξιδιού και η κράτηση ενός δωματίου.

Παράλληλα, οι επιχειρήσεις και οι πάροχοι τουριστικών υπηρεσιών αποκτούν σημαντικά οφέλη από την χρήση των παραπάνω εργαλείων. Σε πρώτη φάση, σε πολλές περιπτώσεις πραγματοποιείται μελέτη του προφίλ των υποψήφιων τουριστών, ενώ επιτυγχάνεται η διατήρησης μίας άτυπης επικοινωνίας. Αρκετές μηχανές αναζήτησης παρέχουν την δυνατότητα εντοπισμού της ύπαρξης weblogs. Η πιο δημοφιλής είναι η Technorati.com που παρέχει και στατιστικά στοιχεία σχετικά με την δραστηριότητα των blogs. Επίσης, αρκετές ιστοσελίδες τουριστικών επιχειρήσεων ή εταιρειών αποτελούν ενσωματωμένα blogs (Sigala M., 2007).

5.1.3 Social Networks

Μία ακόμα δυνατότητα του Web 2.0 είναι η δημιουργία προφίλ και ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των προφίλ. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται έντονη δραστηριότητα του social networking. Οι περισσότεροι άνθρωποι, εταιρείες και επιχειρήσεις επιδιώκουν την επικοινωνία μέσω του διαδικτύου και το social networking αποτελεί μέσο πραγματοποίησης πολλών δραστηριοτήτων όπως ενδεικτικά είναι η κράτηση ενός δωματίου ή η οργάνωση ενός ταξιδιού.

Τα εργαλεία του social networking είναι τα social media, τα οποία διαθέτουν διάφορες μορφές. Το Facebook είναι το πιο διάσημο μέσο κοινωνικής δικτύωσης, όπου υπάρχει η δυνατότητα δημιουργίας προφίλ από τον χρήστη και κοινοποίησης

πληροφοριών με την συνδυαστική μορφή εικόνων και γραπτού λόγου. Στο Instagram, οι πληροφορίες εντοπίζονται με την μορφή εικόνας και βίντεο, ενώ στο Twitter η πληροφορία εντοπίζεται με την μορφή γραπτού λόγου.

Επίσης, οι ιστοσελίδες social networking εμφανίζουν ισχυρή επίδραση στον τρόπο δημιουργίας, οργάνωσης αλλά και πραγματοποίησης ενός τουριστικού ταξιδιού και κατά συνέπεια επηρεάζουν άμεσα τον τουρισμό. Η ανταλλαγή εμπειριών και πληροφοριών σχετικά με ένα ταξίδι δύναται να προάγει την πραγματοποίηση ενός ταξιδιού ή την προτίμηση μίας επιχείρησης. Παράλληλα, δίνεται η δυνατότητα συνεργασίας μεταξύ των χρηστών ως προς την οργάνωση ενός ταξιδιού. Για παράδειγμα, οι ιστοσελίδες travelpost.com, realtravel.com και traveltogether.com παρέχουν στους χρήστες την δυνατότητα δημιουργίας ενός ταξιδιού και μίας online διαδρομής και να προβούν στην κοινοποίησή τους μέσω e-mail. Τέλος, οι χρήστες δύναται να προβαίνουν σε κοινοποίηση των εμπειριών τους σε σχέση με τις επιχειρήσεις, καθώς επίσης έχουν και την δυνατότητα άσκησης κριτικής (Sigala M., 2007).

5.1.4 Podcasting & online video

Ο όρος podcasting αναφέρεται στην μεταφόρτωση αρχείων ήχου ή βίντεο από χρήστες σε ιστότοπους. Το YouTube αποτελεί την δημοφιλέστερη ιστοσελίδα με άμεση επίδραση στον τουρισμό. Πριν την πραγματοποίηση του ταξιδιού, οι χρήστες επιθυμούν την απόκτηση μίας πρώτης εικόνας σχετικά με αυτό. Μέσω του podcasting και του online video στο διαδίκτυο, ο υποψήφιος τουρίστας επιδιώκει την απόκτηση μίας εικόνας σχετικά με τις εμπειρίες που δύναται να αποκομίσει από τη πραγματοποίηση ενός ταξιδιού και κατ' επέκταση είναι πλέον πιο εύκολο να προβεί στην υλοποίησή του χωρίς αναστολές, καθώς θεωρούνται αμερόληπτα μέσα ανταλλαγής πληροφοριών. Τα προαναφερόμενα αποτελούν πολύ σημαντικά εργαλεία που χρησιμοποιούνται και από τις επιχειρήσεις τουρισμού (Sigala M., 2007).

5.1.5 Tagging

Η προσθήκη Tag ή ετικετών αντιπροσωπεύει έναν νέο τρόπο κατηγοριοποίησης πληροφοριών. Οι χρήστες προβαίνουν στην μεταφόρτωση πληροφοριών με την επισήμανση μίας ή πολλών λέξεων ή φράσεων με νόημα και στην συνέχεια πραγματοποιούν ανταλλαγή των πληροφοριών. Οι προαναφερόμενες πληροφορίες

δύναται να χρησιμοποιηθούν για την αποθήκευση ή διαλογή περιεχομένου. Τα παραπάνω έχουν μεγάλη σημασία στον εντοπισμό πληροφοριών και στην παρουσίασή τους. Ένας μεγάλος αριθμός χρηστών χρησιμοποιούν εργαλεία για τον εντοπισμό και διαλογή περιεχομένου, ενώ πολλοί ιστότοποι προσφέρουν στους χρήστες την δυνατότητα ταξινόμησης και ανταλλαγής του περιεχομένου με βάση την επισήμανση (π.χ. flickr.com και travelbuddy.com) (Sigala M., 2007).

6. Μελέτη Περίπτωσης: Η Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας

Όπως ήδη αναφέρθηκε παραπάνω, ο αγροτουρισμός δύναται να συμβάλει στην επίλυση των υφιστάμενων προβλημάτων στη Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας. Πρόκειται για μια περιοχή που δεν διαθέτει γεωργικές εκτάσεις ή πλήθος βιομηχανιών – βιοτεχνιών, ενώ μεγάλο ποσοστό ανέργων επιδιώκουν την εγκατάλειψη της περιοχής λόγω μη εύρεσης εργασίας. Με βάση τα προηγούμενα κεφάλαια, η προώθηση του αγροτουρισμού θα συμβάλει καθοριστικά στη βιώσιμη ανάπτυξη ολόκληρης της περιοχής και παράλληλα θα επιτευχθεί η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής.

Η περιοχή στο μεγαλύτερο τμήμα της είναι ορεινή και διαθέτει μεγάλες εκτάσεις ελατοδασών, καθώς επίσης και ποτάμια σε συνδυασμό με πλήθος παραδοσιακών οικισμών και μνημείων που συνθέτουν το μοναδικό τοπίο της περιοχής. Το μοναδικό αυτό τοπίο συμπληρώνεται από τα παραδοσιακά μοναστήρια, κάποια από τα οποία χρονολογούνται πριν από αρκετούς αιώνες. Στα χωριά της περιοχής, είναι έντονο το αίσθημα της φιλοξενίας από τους τοπικούς πληθυσμούς, υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός ξενώνων παραδοσιακής τεχνοτροπίας και καταγράφεται η επιθυμία φιλοξενίας των επισκεπτών και μύησης τους στην παράδοση του τόπου και γνωριμίας της Περιφερειακής Ενότητας Ευρυτανίας. Το σύνολο των προαναφερόμενων πολιτιστικών και φυσικών πόρων καθιστούν την περιοχή της Ευρυτανίας ιδανική για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Βασικός σκοπός της μελέτης που θα ακολουθήσει είναι η καταγραφή των ψηφιακών τρόπων προώθησης του εναλλακτικού τουρισμού στη Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας, όπως επίσης και η καταγραφή των ξενοδοχειακών μονάδων, τουριστικών μονάδων αλλά και πρακτορείων της περιοχής.

6.1 Τουριστικές μονάδες – πρακτορεία της περιοχής

Σύμφωνα με στοιχεία του Ξενοδοχειακού Επιμελητηρίου Ελλάδας, στη Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας βρίσκονται σε λειτουργία συνολικά 127 επιχειρήσεις παροχής διαμονής από τις οποίες οι 25 είναι ξενοδοχεία, με το μεγαλύτερο

μέρος των επιχειρήσεων αυτών να είναι παραδοσιακοί ξενώνες και ενοικιαζόμενα δωμάτια. Από τις 127 συνολικά επιχειρήσεις, οι 47 εντοπίζονται στον Δήμο Καρπενησίου και οι 22 στο Δήμο Ποταμιάς. (Τσιώλης Μ., 2008).

Στο πλαίσιο της πτυχιακής εργασίας, πραγματοποιήθηκε διαδικτυακή αναζήτηση σχετικά με τουριστικές μονάδες και πρακτορεία της περιοχής με αντικείμενο ενασχόλησης τον εναλλακτικό τουρισμό. Η προαναφερόμενη αναζήτηση πραγματοποιήθηκε μέσω της μηχανής αναζήτησης google.gr και οι πληροφορίες που παρουσιάζονται παρακάτω εντοπίστηκαν σε ιστοσελίδες όπως xo.gr και vrisko.gr αλλά και στις ιστοσελίδες των τουριστικών μονάδων και πρακτορείων της περιοχής.

- *EY ZHN ACTIVE*. Πρόκειται για πρακτορείο με αντικείμενο την διοργάνωση δραστηριοτήτων κάθε ημέρα σε ετήσια βάση. Οι περιοχές διοργάνωσης δραστηριοτήτων είναι η Ευρυτανία, η Αράχωβα, τα Καλάβρυτα, το Περούλι, τα Βουνά Ναυπακτίας, τα Βουνά Αρκαδίας, τα Βουνά Πηλίου, τα Ιωάννινα κλπ. Η διάρκεια των παραπάνω δραστηριοτήτων κυμαίνεται μεταξύ μίας (1) έως και τριών (3) ημερών, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις υπερβαίνει το προαναφερόμενο χρονικό διάστημα. Οι προαναφερόμενες δραστηριότητες συμπεριλαμβάνουν rafting, trekking, canoe-kayak, paintball, canyoning, camping, διαδρομή με 4x4 και παιδικές κατασκηνώσεις. Επίσης, το *EY ZHN Active* διαθέτει και ξενώνες με το όνομα «Semeli Guesthouse» στο Καρπενήσι και σύμφωνα με την ιστοσελίδα τους βασίζονται σε τρεις (3) άξονες και συγκεκριμένα την αυθεντικότητα, την ποιότητα και το περιβάλλον.

Στοιχεία επικοινωνίας :

Τηλ: +30 22370-80150

Φαξ: +30 22370-80777

Email: info@active.com.gr

Ιστοσελίδα: <https://www.active.com.gr/>

- *Off-road tours*. Πρόκειται για πρακτορείο με αντικείμενο την διοργάνωση διαδρομών στην φύση με οχήματα Polaris.

Διεύθυνση: Άγιος Νικόλαος Καρπενήσι, 36100

Στοιχεία επικοινωνίας :

Τηλ : +30 6945459335, +30 6974930728

Email: info@offroadtours.gr

Ιστοσελίδα: <https://www.offroadtours.gr/#>

<https://www.facebook.com/offroadtours.gr>

https://www.instagram.com/off_road_tours.gr/

<https://www.youtube.com/channel/UCa5wYi8zb71IffuPK9FGxUQ>

- *Mountain action*. Πρόκειται για ταξιδιωτικό γραφείο και πρακτορείο έκδοσης εισιτηρίων.

Διεύθυνση: Οικονόμου Αλέξανδρου 9, 361 00 Καρπενήσι Ευρυτανίας

Τηλ.: 2237022940

- *Alkyoni travel*.

Ζηνοπούλου 32, Τ.Κ. 36100 Καρπενήσι

Τηλέφωνο: +30 22370 22822

Κινητό : +30 6978210268

Fax: +30 22370 22822

Email: info@alkyoni-travel.gr

Ιστοσελίδα: <https://www.alkyoni-travel.gr/>

- *Trekking Hellas*. Όσον αφορά την *Trekking Hellas* Ευρυτανίας, πρόκειται για γραφείο του Ομίλου *Trekking Hellas*. Η έναρξη λειτουργίας της εν λόγω τουριστικής επιχείρησης, πραγματοποιήθηκε το 1986 από τον κ. Κώστα Χουλιάρα με τη διοργάνωση των πρώτων πεζοπορικών εκδρομών για επισκέπτες από το εξωτερικό στα Άγραφα. Σήμερα, η διεύθυνση της εταιρείας έχει αναληφθεί από τον κ. Δημήτρη Σταλικά και συνεχίζεται η ποιοτική παράδοση, καθώς και η προσφορά αυθεντικών εμπειριών στους επισκέπτες του βουνού. Η *Trekking Hellas* Ευρυτανίας συμβάλει σε ιδιαίτερες εμπειρίες στα δάση, τα φαράγγια, τις λίμνες και τα ποτάμια της Περιφερειακής Ενότητας Ευρυτανίας. (*Trekking-Hellas Ευρυτανίας*, 2022)

Διεύθυνση: 3^ο χλμ. Περιφερειακής Οδού Καρπενησίου – Λαμίας, ΤΚ 36100, Καρπενήσι

Τηλέφωνο: (+30)22370 25940

Fax: 2237025940

Email: evritania@trekking.gr

Ιστοσελίδα : <https://trekking.gr/agents/trekking-hellas-evrytania/>

- Ξενώνας Μεσοστράτι (Πανάρα Ντόρα)
Διεύθυνση: Ποταμιά, Ευρυτανίας
Τηλ:2237041118
Fax:2237041418
- Παραδοσιακός ξενώνας «Αγροικία». (Πεταρούδης Σπυρίδων Α.)
Διεύθυνση: Μεσοχώρα, Καρπενήσι.
Τηλ.: 2237080100

Παρακάτω, παρουσιάζονται μερικές τουριστικές μονάδες της περιοχής με αντικείμενο την παροχή υπηρεσιών διαμονής, καθώς και διάφορες άλλες δραστηριότητες.

- *Selestina Boutique hotel*
Διεύθυνση: Σάκκαλη 8 Καρπενήσι, Ευρυτανία
Τηλ.: 2237089008
Email : info@selestina.gr
- *Kedros Village*
Διεύθυνση : Μυρική, Καρπενήσι
Τηλ : 2237021221
- *Γωνία*. Παραδοσιακός ξενώνας. Το προσφερόμενο πακέτο υπηρεσιών, περιλαμβάνει δραστηριότητες όπως εξερευνήσεις στην Ευρυτανία αλλά και δραστηριότητα τουρισμού βουνού.
Διεύθυνση: Νέο Μικρό Χωριό, Καρπενήσι
Τηλ: 2237041393
Email: xenonasgonia@gmail.com
Ιστοσελίδα: <https://www.xenonasgonia.gr/>
- *Μαγεμένο Βουνό*. Πρόκειται για παραδοσιακούς ξενώνες κατασκευασμένοι από φυσικά υλικά.
Διεύθυνση: Κλαύσιον, Καρπενήσι
Τηλ: 22370 – 21327, 6973 744 568
Ιστοσελίδα : <http://www.magemenovouno.gr/contact/>

https://www.instagram.com/magemeno_vouno/

<https://www.facebook.com/magemenovouno/>

- *Ξενώνας Οιχαλία*. Παραδοσιακός ξενώνας που περιλαμβάνει δραστηριότητες όπως hiking-trekking, σκι, rafting, canoe-cayak, ιππασία, κυνήγι – ψάρεμα και διαδρομές με 4x4.

Τηλ : 2237024554

Email: oihalia@fidakia.gr

Ιστοσελίδα: <https://fidakia.gr/>

6.2 Τρόποι ψηφιακής προώθησης

Στη Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας, οι τουριστικές επιχειρήσεις υιοθετούν σε μεγάλη συχνότητα πλέον την αξιοποίηση της ψηφιακής τεχνολογίας για την προώθηση των παρεχόμενων υπηρεσιών τους αλλά και την προώθηση της περιοχής τους. Στη Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας μέχρι πρότινος, η προώθηση του εναλλακτικού τουρισμού πραγματοποιούνταν με τις παραδοσιακές μεθόδους. Ωστόσο, λόγω της ταχύτερης εισαγωγής των ψηφιακών μέσων στην κοινωνία, καθώς και της ανάπτυξης του εναλλακτικού τουρισμού, αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι επιχειρήσεις να προβαίνουν στη χρήση των ψηφιακών μέσων για την προώθηση της εν λόγω τουριστικής δραστηριότητας, ενώ σημαντική κρίνεται και η συμβολή των δικτύων 3G 4G και πρόσφατα 5G. Οι περισσότερες μονάδες που δραστηριοποιούνται στον εναλλακτικό τουρισμό, διαθέτουν ιστοσελίδες στο διαδίκτυο και χρησιμοποιούν τα μέσα Web 2.0 και ιδιαίτερα τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης, ωστόσο η διαδικασία βρίσκεται ακόμα σε αρχικό στάδιο.

Η ιστοσελίδα [booking.com](https://www.booking.com) διαθέτει αρκετά αγροτουριστικά καταλύματα για τα οποία δύναται να γίνει επιλογή από τον υποψήφιο επισκέπτη στον εναλλακτικό τουρισμό. Παράλληλα, η παραπάνω ιστοσελίδα διαθέτει ένα σύστημα αξιολόγησης των εναλλακτικών καταλυμάτων που είναι παρόμοιο με το σύστημα βαθμολόγησης των ξενοδοχείων με αστέρια. Στόχος του προαναφερόμενου συστήματος είναι η εκτίμηση και αξιολόγηση της ποιότητας διαμονής από τους υποψήφιους τουρίστες (Χρήμα και Τουρισμός, 2022). Επίσης, σύμφωνα με έρευνα του [booking.com](https://www.booking.com), επιθυμία του 87% των ταξιδιωτών στον κόσμο είναι η πραγματοποίηση ταξιδιών αειφορίας, ενώ κίνητρα για τον αειφόρο τουρισμό αποτελούν και τα εντυπωσιακά φυσικά τοπία (Πρώτο Θέμα, 2018).

Κατόπιν πραγματοποίησης αναζήτησης στην ιστοσελίδα booking.com σχετικά με την ύπαρξη καταλυμάτων στο Καρπενήσι, το αποτέλεσμα είναι η εμφάνιση έντεκα (11) ξενώνων, έξι (6) διαμερισμάτων, δυο (2) εξοχικών κατοικιών, δύο (2) σαλέ και ενός (1) καταλύματος σε φάρμα. Από την προαναφερόμενη αναζήτηση, δεν είναι εύκολη η διάκριση των καταλυμάτων που αφορούν αποκλειστικά τον εναλλακτικό τουρισμό, ενώ το ίδιο παρατηρείται και όταν πραγματοποιείται αναζήτηση σε άλλες πλατφόρμες όπως στο Facebook, στο Instagram και στο Tripadvisor.

Στη σελίδα του Δήμου Καρπενησίου (<https://www.karpenissi.gr/gia-episkepti/xionodromiko-kentro/>), παρέχεται η δυνατότητα αναζήτησης πληροφοριών από τον επισκέπτη σχετικά με τη περιοχή του Καρπενησίου, τα επισκέψιμα μέρη, καθώς επίσης δίνεται η δυνατότητα ενημέρωσης σχετικά με δραστηριότητες και εκδηλώσεις στην περιοχή.

Η ιστοσελίδα <http://www.snowreport.gr/snowcam/karpenissi/> παρέχει στον επισκέπτη την δυνατότητα επισκόπησης της επικρατούσας κατάστασης στα χιονοδρομικά κέντρα όλης της χώρας, όπως και του Καρπενησίου. Συγκεκριμένα, σε ημερήσια βάση πραγματοποιείται ανάρτηση σχετικών αναφορών που περιλαμβάνουν πληροφορίες όπως η θερμοκρασία, η ποιότητα και το ύψος του χιονιού, οι αποστάσεις των χιονοδρομικών, τα καταστήματα αγοράς εξοπλισμού, όπως και για το επίπεδο λειτουργίας των χιονοδρομικών κέντρων. Οι προαναφερόμενες πληροφορίες είναι ιδιαίτερα χρήσιμες για τους ερασιτέχνες και τους επαγγελματίες αθλητές. Επίσης, μέσω της παραπάνω ιστοσελίδας επιδιώκεται η προώθηση των χιονοδρομικών Κέντρων του Καρπενησίου σε κοινό που ενδιαφέρεται για τα αθλήματα του χιονιού, συμβάλλοντας στη δημιουργία τουριστικών ροών στον εναλλακτικό τουρισμό.

Στην ιστοσελίδα <https://e-karpenissi.gr/> περιλαμβάνονται πληροφορίες σχετικά με την περιοχή του Καρπενησίου και γενικότερα την περιοχή της Ευρυτανίας. Με την είσοδο του επισκέπτη στην προαναφερόμενη ιστοσελίδα, υπάρχει η δυνατότητα εντοπισμού πληροφοριών σχετικά με διάφορα μνημεία της Περιφερειακής Ενότητας Ευρυτανίας, όπως επίσης και δραστηριοτήτων και εκδηλώσεων που πραγματοποιούνται στη περιοχή. Επιπλέον των παραπάνω, παρατίθενται τα προφίλ στα κοινωνικά μέσα δικτύωσης Facebook, Instagram και YouTube.

Η ιστοσελίδα ekdromi.gr παρέχει στον επισκέπτη τη δυνατότητα αναζήτησης πληροφοριών και προσφορών σχετικά με την επίσκεψη στη Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας, τη διαμονή και διάφορες άλλες δραστηριότητες.

Επίσης, στο νέο πρόγραμμα τουριστικής προβολής που εγκρίθηκε από τον Δήμο Καρπενησίου, συμπεριλαμβάνεται η επέκταση της χρήσης των ψηφιακών μέσων προώθησης για την διαφήμιση της περιοχής και οι δράσεις που θα υλοποιηθούν είναι οι παρακάτω (Το πρόγραμμα τουριστικής προβολής του Καρπενησίου το 2020):

- Παραγωγή και εκτύπωση διαφημιστικών φυλλαδίων, τα οποία θα συμβάλουν στην ενίσχυση του τουριστικού προφίλ του Δήμου Καρπενησίου.
- Δημιουργία ιστοσελίδας αποκλειστικά τουριστικού ενδιαφέροντος μέσω της οποίας θα επιδιώκεται η προβολή αξιοθέατων, μουσείων, μοναστηριών και θα είναι διαθέσιμες χρήσιμες πληροφορίες για τον επισκέπτη.
- Δημιουργία θεματικών βίντεο για την προβολή δραστηριοτήτων και εκδηλώσεων του Δήμου Καρπενησίου με δυνατότητα συμμετοχής του επισκέπτη και χρησιμοποίησή τους στα Μέσα Κοινωνική Δικτύωσης του Δήμου, όπως επίσης και σε τουριστικές εκθέσεις.
- Δημιουργία ψηφιακής εικόνας VR 360° για συσκευές κινητών τηλεφώνων και υπολογιστές ή tablets, που θα περιλαμβάνει σφαιρικές εικόνες και βίντεο υψηλής ανάλυσης με τα πλέον σημαντικά τουριστικά σημεία. Επιπλέον, θα περιλαμβάνει και την αγορά γυαλιών 3D με δυνατότητα χρησιμοποίησής τους από τους επισκέπτες σε εκθέσεις που συμμετέχει ο Δήμος Καρπενησίου για την προβολή Ψηφιακής Εικονικής Περιήγησης VR360°.
- Αξιοποίηση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, τα οποία πλέον ίσως αποτελούν τον κυριότερο διάλογο επικοινωνίας με τους υποψήφιους επισκέπτες όπως και με το κοινό γενικότερα. Μέσω της δημιουργίας καμπάνιας προώθησης του Καρπενησίου όπως και γενικότερα της Περιφερειακής Ενότητας Ευρυτανίας, θα ξεκινήσει η ανάπτυξη των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και κατά συνέπεια η αύξηση της αναγνωσιμότητας της περιοχής.
- Σύμβαση συνεργασίας με την Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας με σκοπό την τουριστική προβολή του Δήμου Καρπενησίου και την υλοποίηση δράσεων προώθησης του τουριστικού προϊόντος, αλλά και συμμετοχή σε προγράμματα προώθησης του τοπικού τουριστικού προϊόντος με επιδιωκόμενο στόχο την τουριστική ανάπτυξη των περιοχών.

- Λειτουργία γραφείου πληροφόρησης των επισκεπτών, καθώς και info point σε ιδιόκτητη θέση του Δήμου Καρπενησίου, όπου θα υπάρχει η δυνατότητα προμήθειας υλικού και λήψης πληροφοριών τουριστικού περιεχομένου από τον επισκέπτη (Το πρόγραμμα τουριστικής προβολής του Καρπενησίου το 2020).

Από τα προαναφερόμενα, προκύπτει ότι οι επιχειρηματίες, αλλά και οι κάτοικοι της περιοχής, καθώς επίσης οι παράγοντες της τοπικής αυτοδιοίκησης, έχουν κατανοήσει την σημασία των ψηφιακών μέσων στην προώθηση και ανάπτυξη του τουρισμού, αλλά και του εναλλακτικού τουρισμού σαν διακριτό τμήμα του τουρισμού, ώστε το εξειδικευμένο με τον εναλλακτικό τουρισμό κοινό να έχει την δυνατότητα απευθείας αναζήτησης συγκεκριμένων πληροφοριών.

7. Συμπεράσματα

Ο εναλλακτικός τουρισμός περιλαμβάνει δραστηριότητες που βασίζονται στο φυσικό περιβάλλον της κάθε περιοχής, καθώς και στο σύνολο των φυσικών αλλά και παραδοσιακών χαρακτηριστικών που αποτελούν πόλο έλξης για τους τουρίστες. Βασικό χαρακτηριστικό του εναλλακτικού τουρισμού είναι ο σεβασμός στο φυσικό περιβάλλον και ταυτόχρονα η ανάδειξη του συνόλου των ιδιαίτερων και διαφορετικών στοιχείων κάθε περιοχής.

Η Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας διαθέτει στοιχεία που δύναται να συμβάλλουν στην ανάπτυξη των διαφόρων μορφών του εναλλακτικού τουρισμού. Ο εκτεταμένος ορεινός όγκος και το χιονοδρομικό κέντρο αποτελούν τις πλέον σημαντικές δομές που συμβάλλουν στην προσέλκυση τουριστών. Το χιονοδρομικό κέντρο στο Βελούχι αποτελεί πόλο έλξης ερασιτεχνών αλλά και επαγγελματιών που ασχολούνται με τις αθλητικές δραστηριότητες του χιονιού, ενώ τα βουνά είναι ιδανικά για την ικανοποίηση της επιθυμίας των επισκεπτών σχετικά με την ανακάλυψη τα ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους. Επίσης, η λίμνη των Κρεμαστών και οι ποταμοί που υπάρχουν στη Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας αποτελούν ιδανικά μέρη για τους επισκέπτες με επιθυμία την συμμετοχή τους σε αθλήματα όπως canoe – kayak, καθώς επίσης και για πεζοπορία στις όχθες τους. Συμπληρωματικά με τα παραπάνω, λειτουργούν οι παραδοσιακοί ξενώνες που εναρμονίζονται πλήρως με το τοπίο της Περιφερειακής Ενότητας Ευρυτανίας και παρουσιάζουν στους επισκέπτες τις παραδόσεις του τόπου. Από τα προαναφερόμενα, προκύπτει ότι οι πόροι της περιοχής είναι ιδανικοί για την περαιτέρω ανάπτυξη μίας διαφορετικής μορφής τουρισμού όπως είναι ο εναλλακτικός τουρισμός.

Παρά το γεγονός ότι ο τουρισμός και συγκεκριμένα ο τομέας του εναλλακτικού τουρισμού στη Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας βρίσκεται σε ένα ικανοποιητικό επίπεδο, εντούτοις οι φυσικοί πόροι της περιοχής παρέχουν τη δυνατότητα για περαιτέρω ανάπτυξη του εν λόγω είδους τουρισμού με θετική επίπτωση τόσο στην τοπική οικονομία, όσο και στη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος. Ωστόσο, η βιώσιμη ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού στη περιοχή απαιτεί ορθολογικό σχεδιασμό, στήριξη από το κράτος και την τοπική αυτοδιοίκηση παράλληλα με τον σεβασμό στο φυσικό περιβάλλον και τη τοπική παράδοση.

Από τα παραπάνω, είναι πρόδηλο ότι η περιοχή της Ευρυτανίας αποτελεί μία σημαντική περιοχή τουριστικής ανάπτυξης ήπιου και εναλλακτικού χαρακτήρα που δύναται να αξιοποιηθεί ως περιοχή καινοτομίας στο πλαίσιο μιας βιώσιμης τουριστικής διαχείρισης επιτυγχάνοντας την μακροπρόθεσμη διατήρηση της πολιτιστικής και πολιτισμικής κληρονομιάς με την υποδοχή μεγάλου αριθμού επισκεπτών και την ανάλογη κατανομή τους στον χώρο και τον χρόνο, ώστε να πραγματοποιείται διάχυση του οφέλους στην τοπική ανάπτυξη παράλληλα με την προστασία της φύσης, των εθίμων και των παραδόσεων (άυλη πολιτιστική κληρονομιά).

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού δύναται να συμβάλουν στην προώθηση του βιώσιμου τουρισμού στη περιοχή της Ευρυτανίας που επιτυγχάνει την σύνδεση του τοπικού πληθυσμού με τους επαγγελματίες της περιοχής με απήχηση στις προσδοκίες των επισκεπτών για νέες αναζητήσεις, διεύρυνση της τουριστικής περιόδου, καθώς και του χρόνου παραμονής των επισκεπτών στον χώρο.

Επίσης, στη σημερινή εποχή κρίνεται αναγκαία η αξιοποίηση των διαφόρων ηλεκτρονικών μέσων στην προώθηση του εναλλακτικού τουρισμού στη περιοχή της Ευρυτανίας, καθώς η ενημέρωση των υποψήφιων τουριστών σχετικά με το προσφερόμενο προϊόν καθίσταται πλέον εφικτή, τόσο από τα παραδοσιακά μέσα όπως είναι η τηλεόραση, το ραδιόφωνο και η διαφήμιση, όσο και από νέα μέσα με χρήση ψηφιακής τεχνολογίας, όπως είναι τα κοινωνικά μέσα δικτύωσης (facebook, Instagram, κλπ.), το e-marketing, η δημιουργία και η λειτουργία ιστοσελίδων για κάθε τουριστική μονάδα αλλά και γενικά για τη περιοχή της Περιφερειακής Ενότητας Ευρυτανίας. Ωστόσο, το πλέον σημαντικό είναι η ανάδειξη του εναλλακτικού τουρισμού σαν διακριτό τμήμα του τουρισμού όπου θα παρέχεται η δυνατότητα στον υποψήφιο επισκέπτη για αναζήτηση πληροφοριών, η δημιουργία κρατήσεων σε εξειδικευμένες ιστοσελίδες και σε αντίστοιχες τουριστικές μονάδες.

Προκειμένου να επιτευχθεί η περαιτέρω προώθηση των διαφόρων μορφών εναλλακτικού τουρισμού στη περιοχή της Ευρυτανίας, προτείνεται η συγκρότηση μιας Επιτροπής Ανάπτυξης του Εναλλακτικού Τουρισμού από εκπροσώπους της τοπικής αυτοδιοίκησης Α΄ και Β΄ βαθμού, της Αποκεντρωμένης Διοίκησης, της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης της περιοχής, του Εμπορικού Επιμελητηρίου, του Γεωτεχνικού Επιμελητηρίου (ΓΕΩΤΕΕ), του Τεχνικού Επιμελητηρίου (ΤΕΕ), των επαγγελματιών

του τουρισμού και της εστίασης και των δραστηριοποιούμενων στη περιοχή Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (Μ.Κ.Ο.) με αντικείμενο εργασιών τα παρακάτω:

- Την καταγραφή των αναγκαίων ενεργειών και δράσεων για την περαιτέρω ενίσχυση της ανάπτυξης του εναλλακτικού τουρισμού.
- Την τουριστική οργάνωση της περιοχής και συμβολή στην δημιουργία προορισμών που ενσωματώνουν τις αξίες της περιοχής.
- Την σύνταξη ερωτηματολογίων για τους εμπλεκόμενους φορείς και επιχειρηματίες για την διεξαγωγή έρευνας και την απόκτηση χρήσιμων συμπερασμάτων για τον σχεδιασμό ενός βιώσιμου τοπικού σχεδίου τουριστικής ανάπτυξης.
- Συνεργασία και επικοινωνία με τις τοπικές αρχές, τα τοπικά συμβούλια και δημοσιογράφους με σκοπό την διαβούλευση και την ανταλλαγή απόψεων προς την κατεύθυνση της προώθησης του εναλλακτικού τουρισμού στην περιοχή.
- Αξιοποίηση της ψηφιακής τεχνολογίας με σκοπό την δημιουργία των ανάλογων πλατφόρμων και την διασύνδεση με τα αντίστοιχα δίκτυα.
- Διοργάνωση συνεδρίων για τους επαγγελματίες του εναλλακτικού τουρισμού με σκοπό την ενημέρωση και την διάχυση τεχνογνωσίας στους ενδιαφερόμενους.
- Ετήσια αποτύπωση σε χάρτη των εκδηλώσεων σε περιοχές εναλλακτικού τουρισμού και ανάρτησή του σε ηλεκτρονική πλατφόρμα με σκοπό την ενημέρωση των υποψήφιων επισκεπτών.
- Υποβολή προτάσεων για τη δημιουργία συλλογικών υπαίθριων σημείων πώλησης τοπικών προϊόντων και σύνδεση της εν λόγω δράσης με το κοινό του εναλλακτικού τουρισμού μέσω της ψηφιακής τεχνολογίας.
- Συντονισμός και παρακίνηση των εμπλεκόμενων προς τη κατεύθυνση καθορισμού τοπικών προσφορών για τοπικά παραδοσιακά προϊόντα και υπηρεσίες και αξιοποίηση των ψηφιακών μέσων με σκοπό την προώθησή τους στο κοινό του εναλλακτικού τουρισμού.
- Προώθηση και συντονισμό των αναγκαίων ενεργειών για την δημιουργία συμφώνου ποιότητας τοπικών προϊόντων και προώθησή του με τη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών.
- Υποβολή προτάσεων για τον ορισμό πρεσβευτών πολιτιστικής κληρονομιάς και οικοσυστημάτων της περιοχής για την ενίσχυση της τουριστικής ανάπτυξης.

- Ετήσια αξιολόγηση της φέρουσας ικανότητας της περιοχής σχετικά με το αποτύπωμα της προσέλευσης μεγάλου αριθμού επισκεπτών στην περιοχή.

Από την παρούσα πτυχιακή εργασία, προκύπτει ως εκτίμηση ότι είναι εφικτή η ορθή και στοχευμένη χρήση των ψηφιακών μέσων για την κατοχύρωση και προώθηση της Περιφερειακής Ενότητας Ευρυτανίας ως εναλλακτικό τουριστικό προορισμό στην Ελλάδα, ωστόσο απαιτείται αρκετή προσπάθεια από τους εμπλεκόμενους τοπικούς φορείς ώστε να κατοχυρωθεί η περιοχή ως Brand Name στον χάρτη του εναλλακτικού τουρισμού.

8. Βιβλιογραφία

1. Αγγελάκη Μαρία (2017). *Η ανατομία του τουρισμού*. ΤΕΙ Κρήτης, Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων, Ηράκλειο 2017.
2. Βελισσαρίου Ευστάθιος (2016) «Η έννοια και η ανάπτυξη του τουρισμού» Καθηγητής τουριστικής οικονομίας σελ. 14 – 18.
3. Δάγλας Ιωάννης (2019). *Ψηφιακοί τρόποι προώθησης εναλλακτικού τουρισμού μελέτη περίπτωσης αγροτουρισμού*. Τεχνολογικό εκπαιδευτικό ίδρυμα Δυτικής Ελλάδας, Σχολή Διοίκησης & Οικονομίας, Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων, Πάτρα 2019, σελ. 61 – 88.
4. Ηγουμενάκης Ν. (1991). *Τουριστική οικονομία*. Αθήνα: Εκδόσεις Προπομπός.
5. Θανασιά Δήμητρα (2005). *Ο εναλλακτικός τουρισμός και η συμβολή του στην τοπική ανάπτυξη, η περίπτωση του νομού Ευρυτανίας*. ΑΤΕΙ Καλαμάτας, Σχολή Διοίκησης και οικονομίας, Τμήμα Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Καλαμάτα 2005, σελ. 60 – 84.
6. Ιωάννου Βιολέτα (2014). *Η οικονομία του Νομού Ευρυτανίας*. ΤΕΙ Πειραιά, Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, Τμήμα Λογιστικής, Αιγάλεω 2014, σελ. 7 – 10, 44 – 51.
7. Καμαριώτη Αθηνά (2013). *Τουριστική ανάπτυξη του Δήμου Ξυλόκαστρου - Ευρωστινής*. ΤΕΙ Κρήτης, Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων, Ηράκλειο 2013.
8. Κοντίτση Δέσποινα (2012). *Ανάπτυξη και προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού: Η περίπτωση του αγροτουρισμού στην Ρόδο*. Ηράκλειο 2010, σελ. 64 - 68.
9. Κουτούλας Δημήτρης (2015). *Εισαγωγή στον τουρισμό και την τουριστική οικονομία*. Σημειώσεις μαθήματος. Πάτρα, 2015.
10. Λαγός Δ. Γ., (2005). *Τουριστική Οικονομική*, Εκδόσεις Κριτική Α.Ε., Αθήνα.
11. Μαζιώτης Στέφανος – Αθανάσιος, Ταρναβά Ελένη, Μαραγκουδάκης Ανδρέας (2018). *Δημιουργία ψηφιακών εφαρμογών για την προώθηση του τουρισμού στα νησιά του Αιγαίου*. Τεχνολογικό εκπαιδευτικό ίδρυμα Δυτικής Ελλάδας, Σχολή Διοίκησης & Οικονομίας, Τμήμα πληροφορικής και ΜΜΕ, Πύργος 2018, σελ. 21 – 23.
12. Μαντρατζής Παναγιώτης (2016). *Ο εναλλακτικός τουρισμός στην Ελλάδα: μεγέθη, εξέλιξη, προοπτικές*. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Πολυτεχνική Σχολή, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας & Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος 2016, Διπλωματική Εργασία, σελ. 68 – 88.

13. Νόμος 4582 (ΦΕΚ Α' 208/11-12-2018). *Θεματικός τουρισμός – Ειδικές μορφές τουρισμού – Ρυθμίσεις για τον εκσυγχρονισμό του θεσμικού πλαισίου στον τομέα του τουρισμού και της τουριστικής εκπαίδευσης – Στήριξη τουριστικής επιχειρηματικότητας και άλλες διατάξεις*. Ανάκτηση από <https://www.e-nomothesia.gr>.
14. Ξανθουδάκης Δημήτρης (2006). *Ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού στα Σφακιά της Κρήτης*. Ανώτατο Τεχνολογικό Ίδρυμα Κρήτης, Σχολή Διοίκησης & Οικονομίας, Τμήμα Διοίκησης Τουριστικών Επιχειρήσεων, Χανιά 2006, σελ. 3 – 5.
15. Παπαγεωργίου Αργυρώ (2013). *Η εξέλιξη του τουρισμού και οι εναλλακτικές μορφές του: Η περίπτωση της Ελλάδας*. Α.Τ.Ε.Ι. Πειραιά, Τμήμα λογιστικής και Χρηματοοικονομικές. Αιγάλεω, 2013 σελ. 12 – 14, 22 – 28.
16. Παπαγεωργίου Κωνσταντίνος (2005). *Αειφόρος Ανάπτυξη και Περιβαλλοντικός Σχεδιασμός*. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Τμήμα Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων, Ιωάννινα 2005, σελ. 239 – 240, 256 – 258.
17. Παπαγιάννη Μ., Καζάκου Δ., (2005). *Αγροτουρισμός – Δυνατότητες ανάπτυξης στους νομούς Ευρυτανίας – Ιωαννίνων*. ΤΕΙ Ηπείρου, Σχολή Οικονομίας και Διοίκησης, Τμήμα Χρηματοοικονομικής και Ελεγκτικής, Πρέβεζα 2005, σελ. 42-50.
18. Παπαδάκης Ε., (2013). *Σχέδιο Marketing για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού στην Κρήτη*. Τ.Ε.Ι. Κρήτης, Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας Τουριστικών Επιχειρήσεων, Ηράκλειο 2013, σελ. 40 – 42.
19. Παυλόπουλος Γ. Π., (2001). *Ο χειμερινός τουρισμός στην Ελλάδα. Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων*, ISBN 960-86758-4-7, ISBN-13 978 – 960 – 86758 – 4 – 1.
20. Σφακιανάκης Μ., (2000). *Εναλλακτικές μορφές τουρισμού*. Εκδόσεις Έλλην.
21. Τσιώλης Μ., (2008). *Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού στον Νομό Ευρυτανίας και η συμβολή της τοπικής αυτοδιοίκησης*. ΤΕΙ Καλαμάτας, Σχολή Διοίκησης Οικονομίας, Τμήμα Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Καλαμάτα 2008, σελ. 20 – 28, 48 – 54.
22. Φωτίου Μ. Ι., (2005). *Ιστορική εξέλιξη του τουρισμού και αλλαγές στις μορφές του*. Πανεπιστήμιον Πειραιώς, Μεταπτυχιακή Εργασία, Πειραιάς 2005.

23. Cazes, G.H. (1989). *Alternative tourism: Reflections on an ambiguous concept*. In: Singh, T.V., Theuns, H.L. & Go, F.M. (eds). *Towards Appropriate Tourism: The Case of Developing Countries*. Frankfurt, Peter Lang, pp. 117 – 126.
24. Cohen, E. (1989). “*Alternative Tourism*”—*A Critique*. In: Singh, T.V., Theuns, H.L. & Go, F.M. (eds). *Towards Appropriate Tourism: The Case of Developing Countries*. Frankfurt, Peter Lang, pp. 127 – 142.
25. Dallen T., Daniel O., (2006). *Tourism, Religion and Spiritual Journeys*. Hardcover – April 6, 2006, ISBN 9780415354455
26. Gartner, W. C. (1996). *Tourism Development: Principles, Processes, and Policies*. New York: Van Nostrand Reinhold.
27. Higham J., Hinch T., (2018). *Sport Tourism Development*. Channel View Publications Εκδότης Channel View Publications, 2018, ISBN 1845416570, 9781845416577.
28. Jackowski, A. (2000). *Religious Tourism – Problems with Terminology*. In: *Peregrinus Cracoviensis*, 10., pp. 63 – 74.
29. Jamal T., Robinson M., (2009). *The SAGE Handbook of Tourism Studies*. SAGE 2009, ISBN 9781446206621.
30. Kasimoglu M., (2012). *Strategies for Tourism Industry: Micro and Macro Perspectives*. BoD – Books on Demand, 2012, ISBN 9535105663, 9789535105664.
31. McKercher B., Du Cros H., (2002). *Cultural tourism: The partnership between tourism and cultural heritage management*. Routledge, 2012.
32. Medlik S. (1993). *Dictionary of Travel, Tourism and Hospitality*. Elsevier ScienceLinacre House, Jordan Hill, Oxford, 1993.
33. Noga C.-K.,Geoffrey W., (2014). *Tourism and Religion: Spiritual Journeys and Their Consequences*. *The Changing World Religion Map* pp. 689 – 707.
34. Sigala M., (2007). *WEB 2.0 in the tourism industry: A new tourism generation and new e-business models*. Business School, University of the Aegean, Chios, Greece.

9. Ηλεκτρονική βιβλιογραφία

1. Τράπεζα Πληροφοριών Νομοθεσίας, url: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-tourismos/nomos-4582-2018-phek-208a-11-12-2018.html>,
Ημερομηνία Πρόσβασης: 28/01/2022.
2. Περιοχές Ν. Ευρυτανίας, Φύση/Ποτάμια, Αχελώος Ποταμός
http://www.wondergreece.gr/v1/el/Perioxes/N_Eyrytanias/Fysi/Potamia/10449-Axelwos_Potamos, Ημερομηνία Πρόσβασης: 28/01/2022.
3. Περιοχές Ν. Ευρυτανίας, Φύση/Λίμνες, Λίμνη Κρεμαστών,
http://www.wondergreece.gr/v1/el/Perioxes/N_Eyrytanias/Fysi/Limnes,
Ημερομηνία Πρόσβασης: 28/01/2022.
4. Περιοχές Ν. Ευρυτανίας/Φύση/Βουνά/Τυμφορηστός/Βελούχι,
http://www.wondergreece.gr/v1/el/Perioxes/N_Eyrytanias/Fysi/Boyna/10434-Tymfristos_Beloyxi, Ημερομηνία Πρόσβασης: 28/01/2022.
5. Περιοχές Ν. Ευρυτανίας/Φύση/Σπηλιές,
http://www.wondergreece.gr/v1/el/Perioxes/N_Eyrytanias/Fysi/Spilies,
Ημερομηνία Πρόσβασης: 28/01/2022.
6. Περιοχές Ν. Ευρυτανίας/Φύση/Φαράγγια,
http://www.wondergreece.gr/v1/el/Perioxes/N_Eyrytanias/Fysi/Faraggia,
Ημερομηνία Πρόσβασης: 28/01/2022.
7. Περιοχές Ν. Ευρυτανίας/Πολιτισμός/Εκκλησίες,
http://www.wondergreece.gr/v1/el/Perioxes/N_Eyrytanias/Politismos/Ekklisies_Monastiria, Ημερομηνία Πρόσβασης: 28/01/2022.
8. Περιοχές Ν. Ευρυτανίας/Πολιτισμός/Μουσεία,
http://www.wondergreece.gr/v1/el/Perioxes/N_Eyrytanias/Politismos/Moyseia,
Ημερομηνία Πρόσβασης: 28/01/2022.
9. Ευρυτανικός Τύπος, (2010) http://eyrytanikostipos.blogspot.com/2010/12/blog-post_9650.html, Ημερομηνία Πρόσβασης: 28/01/2022.
10. Trekking-Hellas Ευρυτανίας, 2022, <https://trekking.gr/agents/trekking-hellas-evrytanias>, Ημερομηνία Πρόσβασης: 28/01/2022.
11. Χρήμα και Τουρισμός, 2022, <https://money-tourism.gr/booking-com-neo-systima-axiologisis-enallaktika-katalymata/>, Ημερομηνία Πρόσβασης: 28/01/2022.
- 12.
13. Πρώτο Θέμα, (2018),
<https://www.protothema.gr/travelling/article/779793/bookingcom-7-stous-10->

taxidiotes-tha-epilexoun-prasino-kataluma-to-2018/, Ημερομηνία Πρόσβασης: 28/01/2022.

14. Το πρόγραμμα τουριστικής προβολής του Καρπενησίου το 2020, <https://www.tornosnews.gr/foreis/periferies/41933-to-programma-toyristikhs-provolhs-toy-karpenhsioy-to-2020.html> , Ημερομηνία Πρόσβασης: 28/01/2022.

